

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL

VERICA TRSTENJAK

prezentate la 30 iunie 2009¹

Cuprins

I	—	Introducere	I - 9828
II	—	Cadrul juridic	I - 9828
		Directiva 77/91/CEE	I - 9828
		Recomandarea 77/534/CEE	I - 9829
		Directiva 79/279/CEE	I - 9831
		Directiva 2001/34/CE	I - 9831
		Directiva 2004/25/CE	I - 9832
III	—	Situația de fapt, acțiunea principală și întrebările preliminare	I - 9834
IV	—	Procedura în fața Curții	I - 9836
V	—	Argumentele principale ale părților	I - 9837
VI	—	Apreciere juridică	I - 9842
	A	— Admisibilitatea cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare	I - 9842
	B	— Examinarea întrebărilor preliminare	I - 9843
		1. Cu privire la prima întrebare	I - 9843
		a) Considerații introductive	I - 9843
		b) Principii generale de drept	I - 9844
		i) Noțiune	I - 9844

1 — Limba originală: germana.

ii) Cu privire la principiul egalității de tratament a acționarilor în dreptul comunitar	I - 9847
— Examinare a dispozițiilor pertinente de drept comunitar	I - 9847
Dreptul primar	I - 9847
Orientări internaționale	I - 9848
Acte ale instituțiilor comunitare	I - 9849
— Argumente împotriva unei calificări drept principiu general de drept	I - 9850
Lipsa unui rang constituțional	I - 9850
Lipsa unei opinii consolidate în doctrină	I - 9852
Lipsa aplicabilității generale	I - 9853
Lipsa clarității în privința consecințelor juridice	I - 9853
Interdicția de eludare a voinței legiuitorului	I - 9854
Respectarea echilibrului instituțional	I - 9855
Cerințe legate de securitatea juridică	I - 9857
c) Concluzie	I - 9858
2. Cu privire la a doua întrebare	I - 9859
3. Cu privire la a treia întrebare	I - 9861
C — Concluzii	I - 9861
VII — Concluzie	I - 9863
	I - 9827

I — Introducere

1. Cour de cassation (Luxemburg) a adresat Curții trei întrebări prin care se urmărește, în esență, să se stabilească dacă, dintr-o serie de dispoziții cuprinse în acte emise de instituțiile Comunității în domeniul dreptului societăților, se poate deduce existența, în dreptul comunitar, a unui principiu general al egalității de tratament a acționarilor, care să protejeze acționarii minoritari ai unei societăți în cazul preluării controlului de către o altă societate, astfel încât aceștia să aibă dreptul să își cedeze titlurile în condiții identice cu cele ale tuturor celorlalți acționari.

2. Prezenta cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare a fost formulată în cadrul unui litigiu între acționarii minoritari ai societății pe acțiuni RTL Group (denumiți în continuare „reclamanții din acțiunea principală”), pe de o parte, și societatea de drept belgian Groupe Bruxelles Lambert (GBL), societatea de drept german Bertelsmann AG (Bertelsmann), societatea pe acțiuni RTL Group și membrii consiliului de administrație al RTL Group (denumiți în continuare „pârâții din acțiunea principală”), pe de altă parte. Reclamanții din acțiunea principală solicită anularea convenției încheiate între GBL și Bertelsmann, în virtutea căreia GBL a cedat participațiile sale de 30 % din capitalul social al RTL Group către Bertelsmann, în schimbul a 25 % din capitalul social al acesteia din urmă și, cu titlu subsidiar, constatarea faptului că pârâții din acțiunea principală răspund în solidar pentru prejudiciul suferit de aceștia, precum și obligarea lor la repararea acestui prejudiciu.

II — Cadrul juridic

Directiva 77/91/CEE

3. Potrivit celui de al cincilea considerent al Directivei 77/91², „[...] având în vedere obiectivele articolului 54 alineatul (3) litera (g), este necesar ca, în cazul majorării și reducerii capitalului, legislațiile statelor membre să asigure respectarea și armonizarea punerii în aplicare a principiilor care garantează tratamentul egal al acționarilor aflați în condiții identice și protecția titularilor de creanțe anterioare deciziei de reducere a capitalului”.

4. Articolul 20, respectiv articolul 42 din Directiva 77/91, prevăd:

„Articolul 20

(1) Statele membre pot să nu aplice articolul 19 pentru:

2 — A doua directivă 77/91/CEE a Consiliului din 13 decembrie 1976 de coordonare, în vederea echivalării, a garanțiilor impuse societăților comerciale în statele membre, în înțelesul articolului 58 al doilea paragraf din tratat, pentru protejarea intereselor asociațiilor sau terților, în ceea ce privește constituirea societăților comerciale pe acțiuni și menținerea și modificarea capitalului acestora (JO L 26, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 8).

[...]

statelor membre se asigură tratamentul egal al tuturor acționarilor aflați în condiții identice.”

- (d) acțiunile achiziționate în temeiul unei obligații legale sau care rezultă dintr-o hotărâre judecătorească de protejare a acționarilor minoritari în cazul, în special, al unei fuziuni, al unei modificări a obiectului de activitate sau a formei juridice, al unui transfer în străinătate al sediului social sau în cazul introducerii unor restricții privind transferul de acțiuni;

Recomandarea 77/534/CEE

5. Potrivit punctului 6 din Recomandarea 77/534/CEE³, „[...] Comisia, printr-o consultare a mediilor interesate, a putut [...] să constate că, în cadrul lor, există un larg consens asupra principiilor codului.” [traducere neoficială]

[...]

6. Punctul 11 din recomandarea menționată prevede:

- (f) acțiunile achiziționate pentru despăgubirea acționarilor minoritari la societăți asociate;

„*Principiile generale* sunt dispoziții esențiale ale Codului de conduită și au o importanță primordială.

[...]

Articolul 42

Acestea au prioritate față de și depășesc cu mult dispozițiile detaliate care le urmează și care reprezintă numai o ilustrare a acestora.

În scopul punerii în aplicare a prezentei directive, prin actele cu putere de lege ale

³ — Recomandarea 77/534/CEE a Comisiei din 25 iulie 1977 de stabilire a Codului de conduită european privind tranzacțiile cu valori mobiliare (JO L 212, p. 37).

[...]

7. Al treilea principiu general din Codul european de conduită, referitor la tranzacțiile cu valori mobiliare, care este anexat la respectiva recomandare, prevede următoarele:

C. Al treilea principiu general este legat de egalitatea acționarilor. În pofida anumitor critici, Comisia a apreciat că este necesar să mențină principiul egalității de tratament, evidențiind aplicarea acestuia prin două dispoziții complementare și punând în special accent pe o obligație concretă de publicitate.

„Ar trebui asigurată o egalitate de tratament oricărui deținător de valori mobiliare de aceeași natură, emise de aceeași societate; în special, orice act care determină, direct sau indirect, transferul unei participații care permite un control de drept sau de fapt al unei societăți ale cărei valori mobiliare sunt negociate pe piață va ține seama de dreptul tuturor acționarilor de a fi tratați în același mod.” [traducere neoficială]

A șaptesprezecea dispoziție complementară menționează paritatea de tratament care trebuie acordată celorlalți acționari în cazul transferului unei participații de control, dar admite că protecția acestor acționari ar putea să fie realizată în alt mod, în scopul de a se ține seama de existența, în Germania, a unui drept care limitează prerogativele acționarului dominant.

8. A șaptesprezecea dispoziție complementară din Codul european de conduită prevede:

„Orice tranzacție care determină transferul unei participații de control în sensul celui de al treilea principiu general nu ar trebui să se realizeze clandestin, fără informarea celorlalți acționari și a autorităților de control ale pieței.

[...]” [traducere neoficială]

Este de dorit ca posibilitatea de a ceda titlurile în condiții identice să fie acordată tuturor acționarilor societății al cărei control a fost transferat, cu excepția cazului în care benefi-

ciază de o protecție care poate să fie considerată echivalentă.” [traducere neoficială]

Directiva 2001/34/CE

11. Dispoziția de mai sus a fost preluată la articolul 65 alineatul (1) din Directiva 2001/34⁵, care a abrogat, prin articolul 111 alineatul (1), Directiva 79/279.

Directiva 79/279/CEE

9. Potrivit articolului 4 alineatul (2) din Directiva 79/279⁴, „emitenții de valori mobiliare admise la cota oficială trebuie să respecte obligațiile enumerate în schema C sau D anexate la această directivă, [...] în cazul acțiunilor, respectiv [...] în cazul titlurilor de credit.” [traducere neoficială]

12. Cu toate acestea, articolul 65 din Directiva 2001/34 a fost eliminat începând cu 20 ianuarie 2007 în temeiul articolului 32 punctul 5 din Directiva 2004/109⁶. Articolul 17 din Directiva 2004/109, intitulat „Obligații de informare care se aplică pentru emitenții ale căror acțiuni sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată”, prevede următoarele la alineatul (1):

10. În anexa la directiva menționată, la punctul 2 litera (a) din schema C privitoare la „obligațiile societății ale cărei acțiuni sunt admise la cota oficială a unei burse de valori”, se precizează că „societatea trebuie să asigure un tratament egal pentru toți acționarii care se află în aceeași situație”. [traducere neoficială]

„Emitentul de acțiuni admise la tranzacționare pe o piață reglementată asigură tratamentul egal pentru toți deținătorii de acțiuni care se află într-o situație identică”.

4 — Directiva 79/279/CEE a Consiliului din 5 martie 1979 de coordonare a condițiilor de admitere a valorilor mobiliare la cota oficială a unei burse de valori (JO L 66, p. 21).

5 — Directiva 2001/34/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 28 mai 2001 privind admiterea valorilor mobiliare la cota oficială a unei burse de valori și informațiile care trebuie publicate cu privire la aceste valori mobiliare (JO L 184, p. 1, Ediție specială, 06/vol. 4, p. 43).

6 — Directiva 2004/109/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 decembrie 2004 privind armonizarea obligațiilor de transparență în ceea ce privește informația referitoare la emitenții ale căror valori mobiliare sunt admise la tranzacționare pe o piață reglementată și de modificare a Directivei 2001/34/CE (JO L 390, p. 38, Ediție specială, 06/vol. 7, p. 172).

Directiva 2004/25/CE

13. Considerentele (8), (9) și (10) ale Directivei 2004/25⁷ prevăd următoarele:

„(8) În conformitate cu principiile generale de drept comunitar, în special dreptul la un proces echitabil, deciziile unei autorități de control ar trebui, în condițiile corespunzătoare, să facă obiectul unui control din partea unei instanțe independente. [...]

(9) Este necesar ca statele membre să ia măsurile necesare pentru protecția deținătorilor de valori mobiliare, în special a celor care dețin participații minoritare, atunci când s-a preluat controlul societăților lor. Este necesar ca statele membre să asigure această protecție impunând persoanei care a preluat controlul unei societăți obligația de a lansa o ofertă care să propună tuturor deținătorilor de valori mobiliare din societatea respectivă achiziționarea tuturor participațiilor lor la un preț echitabil, în conformitate cu o definiție comună. [...]

(10) Obligația de a face o ofertă tuturor deținătorilor de valori mobiliare nu ar trebui să se aplice participațiilor de control care există deja la data intrării în vigoare a legislației interne de transpunere a prezentei directive.”

14. Articolul 3 din Directiva 2004/25, intitulat „Principii generale”, prevede următoarele la alineatul (1) litera (a) și la alineatul (2) litera (a):

„(1) În sensul aplicării prezentei directive, statele membre se asigură că sunt respectate următoarele principii:

(a) toți deținătorii de valori mobiliare la societatea în cauză și care aparțin aceleiași categorii trebuie să beneficieze de tratament echivalent; de asemenea, în cazul în care o persoană preia controlul unei societăți, ceilalți deținători de valori mobiliare trebuie protejați;

7 — Directiva 2004/25/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind ofertele publice de cumpărare (JO L 142, p. 12, Ediție specială, 17/vol. 2, p. 44).

[...]

(2) În sensul asigurării respectării principiilor prevăzute la alineatul (1), statele membre: toate participațiile lor, la prețul echitabil definit la alineatul (4).

(a) se asigură că cerințele minime enunțate de prezenta directivă sunt respectate; [...]

[...]"

15. Articolul 5 din Directiva 2004/25, intitulat „Protecția acționarilor minoritari, oferta obligatorie și prețul echitabil”, prevede la alineatele (1), (3) și (4) următoarele:

„(1) Atunci când o persoană fizică sau juridică deține, ca urmare a unei achiziții făcute de ea însăși sau de persoane care acționează în mod concertat cu ea, valorile mobiliare ale unei societăți în sensul articolului 1 alineatul (1), care, adăugate tuturor participațiilor la aceste valori mobiliare pe care le deține deja și celor deținute de persoanele cu care acționează în mod concertat cu ea îi conferă direct sau indirect un anumit procentaj din drepturile de vot la societatea respectivă, care îi oferă controlul respectivei societăți, statele membre se asigură că această persoană este obligată să facă o ofertă în vederea protecției acționarilor minoritari ai societății respective. Această ofertă se adresează în cel mai scurt termen tuturor deținătorilor acestor valori mobiliare și se referă la

(3) Procentajul de drepturi de vot care conferă controlul în sensul alineatului (1) și modul său de calcul se stabilesc prin normele statului membru în care societatea își are sediul social.

(4) Se consideră preț echitabil prețul cel mai ridicat plătit pentru aceleași valori mobiliare de către ofertant sau de către persoane care acționează în mod concertat cu acesta, pe parcursul unei perioade, determinate de statele membre, de minimum șase luni și maximum douăsprezece luni care preced oferta prevăzută la alineatul (1). [...]

Sub rezerva respectării principiilor generale enunțate la articolul 3 alineatul (1), statele membre pot să-și autorizeze autoritățile de control să modifice prețul prevăzut la primul paragraf în circumstanțe și în conformitate cu criteriile clar determinate. [...]"

16. Potrivit articolului 21 din Directiva 2004/25, termenul de transpunere este 20 mai 2006.

III — Situația de fapt, acțiunea principală și întrebările preliminare

17. Audiolux SA și ceilalți reclamânți din acțiunea principală sunt acționari minoritari ai societății pe acțiuni RTL Group, societate cu sediul în Luxemburg, ale cărei acțiuni sunt cotate la bursele din Luxemburg, din Bruxelles și din Londra. Astfel cum rezultă din dosar, GBL deținea, înainte de evenimentele care au determinat acțiunea principală, 30 % din acțiunile RTL. Bertelsmann deținea o participație de 80 % în Bertelsmann Westdeutsche TV GmbH (denumită în continuare „BWTV”), celelalte 20 % fiind deținute de Westdeutschen Allgemeinen Zeitungsverlagsgesellschaft E. Brost & J. Funke GmbH & Co. (denumită în continuare „WAZ”). BWTV deținea o participație de 37 % la capitalul RTL, grupul britanic Pearson Television deținea o participație de 22 %, iar restul acționarilor, inclusiv Audiolux, dețineau 11 %.

18. În urma mai multor tranzacții care au avut loc în cursul primului semestru al anului 2001, GBL a cedat participația sa de 30 % la capitalul RTL în favoarea Bertelsmann, în schimbul a 25 % din capitalul acesteia din urmă.

19. Ulterior, în luna decembrie 2001, Bertelsmann a dobândit participația deținută de Pearson Television. Ca urmare a acestui fapt, RTL a solicitat retragerea aditerii sale la cota oficială a bursei de la Londra. Cesiunea participației deținute de GBL către Bertelsmann face obiectul unei acțiuni formulate de Audiolux S.A., BGL Investment Partners și de ceilalți acționari minoritari (denumiți în continuare „reclamanții din acțiunea principală”) împotriva GBL, Bertelsmann și RTL Group, precum și a celorlalți membri ai consiliului de administrație al RTL Group, la secția comercială a tribunal d’arrondissement (Tribunalul Districtual) (Luxemburg), prin care se solicită anularea convenției încheiate între GBL și Bertelsmann, în virtutea căreia GBL a cesionat participația sa de 30 % la capitalul RTL în favoarea grupului Bertelsmann și a primit în schimb 25 % din capitalul Bertelsmann. Reclamanții din acțiunea principală au solicitat, cu titlu subsidiar, obligarea în solidar a părților la plata de daune-interese, precum și acordarea autorizației de a-și vinde participațiile în aceleași condiții. Acțiunea reclamanților a fost completată ulterior cu alte cereri.

20. În cadrul unei alte acțiuni formulate împotriva Bertelsmann, precum și a altor societăți, reclamanții din acțiunea principală au solicitat obligarea părților ca, în conformitate cu angajamentele cuprinse în prospectul privind listarea RTL Group la bursa londoneză, publicat la 30 iunie 2000, *inter alia*, să extindă la 15 % difuzarea în rândul publicului de acțiuni ale RTL Group și să nu retragă aceste acțiuni de la bursa londoneză. Reclamanții din acțiunea principală au formulat în acest sens diverse cereri, prin acțiunea din 6 septembrie 2002, precum și prin acțiunile din 3, din 14 și din 18 octombrie 2002.

21. Prin hotărârea din 8 iulie 2003, tribunal d'arrondissement s-a pronunțat asupra primului litigiu privind cesiunea de participații deținute de GBL în favoarea Bertelsmann și a respins acțiunea ca inadmisibilă pentru motivul că pretențiile formulate de Audiolux nu se întemeiază pe nicio normă sau principiu de drept recunoscut în dreptul luxemburghez. Prin memoriul din 8 octombrie 2003, reclamantii din acțiunea principală au formulat apel împotriva acestei hotărâri la cour d'appel (Curtea de Apel) (Luxemburg).

22. Prin hotărârea din 30 martie 2004 privitoare la al doilea litigiu, tribunal d'arrondissement a respins acțiunile. Prin memoriul din 21 iunie 2004, reclamantii din acțiunea principală au formulat apel la Cour d'appel și împotriva acestei hotărâri.

23. Cour d'appel a conexas cele două cauze și a respins apelurile prin hotărârea din 12 iulie 2006. Aceasta a confirmat faptul că nici în dreptul societăților, nici în dreptul financiar luxemburghez nu există un principiu general al egalității de tratament a acționarilor și că nu este necesară sesizarea Curții de Justiție a Comunităților Europene cu o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare în această privință.

24. Prin memoriul din 22 noiembrie 2006, reclamantii din acțiunea principală au declarat recurs în casare la Cour de cassation (Curtea de Casație) împotriva hotărârii pronunțate în apel, invocând șapte motive de

casare. Prin intermediul primului motiv de casare, Audiolux a invocat încălcarea sau aplicarea eronată a principiului general al egalității de tratament a acționarilor, în special în cazul unei societăți ale cărei acțiuni sunt cotate la o bursă de valori mobiliare.

25. Întrucât Cour de cassation a considerat că primul motiv de casare privește o problemă de interpretare a dreptului comunitar relevantă pentru soluționarea litigiului, aceasta a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Referințele la egalitatea acționarilor și mai precis la protecția acționarilor minoritari:

a) în articolele 20 și 42 din A doua directivă «societăți» 77/91/CEE din 13 decembrie 1976;

b) în «Al treilea principiu general» și în «A șaptesprezecea dispoziție complementară» din Recomandarea Comisiei din 25 iulie 1977 de stabilire a Codului de conduită european privind tranzacțiile cu valori mobiliare;

c) în anexa schema C punctul 2 litera (a) la Directiva 79/279/CEE a Consiliului din 5 martie 1979 de coordonare a condițiilor de admitere a valorilor mobiliare la cota oficială a unei burse de valori și în Directiva consolidată din 28 mai 2001;

general de drept comunitar trebuie considerat că a existat și că s-a impus în raporturile dintre acționarii majoritari și cei minoritari în sensul întrebării 2), chiar anterior intrării în vigoare a Directivei 2004/25, citată anterior, și, în speță, chiar înainte de faptele în litigiu, care s-au petrecut în primul semestru al anului 2001?”

d) în articolul 3 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2004/25/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind ofertele publice de cumpărare, interpretat în lumina considerentului (8) al acesteia

IV — Procedura în fața Curții

rezultă dintr-un principiu general de drept comunitar?

26. Decizia de trimitere din 4 martie 2008 a fost depusă la grefa Curții la 5 martie 2008.

2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare, acest principiu general de drept comunitar trebuie să fie aplicat doar în raporturile dintre o societate și acționarii acesteia sau, dimpotrivă, se impune și în raporturile dintre acționarii majoritari care exercită sau dobândesc controlul unei societăți și acționarii minoritari ai acestei societăți, în special în cazul unei societăți ale cărei acțiuni sunt cotate la o bursă de valori?

27. În termenul prevăzut la articolul 23 din Statutul Curții, au depus observații scrise Audiolux, GBL, Bertelsmann, guvernele Republicii Franceze, Irlandei, Republicii Polone, precum și Comisia.

3) În cazul unui răspuns afirmativ la cele două întrebări precedente, în raport cu dezvoltarea în timp a referințelor la care se referă întrebarea 1), acest principiu

28. La ședința din 30 aprilie 2009, au formulat observații orale reprezentanții Audiolux, GBL, Bertelsmann, ai Irlandei, precum și ai Comisiei.

V — Argumentele principale ale părților

29. *Audiolux* apreciază că cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare este admisibilă. Aceasta propune să se ofere un răspuns afirmativ la întrebările preliminare. În opinia sa, actele comunitare menționate în prima întrebare preliminară, precum și dispozițiile acestora indică existența unui principiu al egalității de tratament a acționarilor. În ceea ce privește Directiva 77/91, *Audiolux* invocă, în special, că este evident chiar din considerentul (5) că legiuitorul comunitar a considerat egalitatea de tratament a acționarilor drept un principiu deja existent. *Audiolux* face referire, în plus, la considerentele (6) și (11) ale Codului de conduită. Faptul că acest Cod de conduită reprezintă doar o recomandare nu se opune faptului că acesta constituie expresia principiilor generale de drept comunitar. *Audiolux* își întemeiază argumentația, în plus, pe Raportul Grupului de experți la nivel înalt în domeniul dreptului societăților din ianuarie 2002 (denumit în continuare „Winter I”).

30. În opinia *Audiolux*, geneza Directivei 2004/25 arată că a existat un consens în privința protecției acționarilor minoritari prevăzută la articolul 5. Astfel cum rezultă din articolul 3 alineatul (1) litera (a), considerentul (10) al acestei directive privește doar aplicarea în timp a directivei, iar nu principiul egalității de tratament a acționarilor. La fel ca în cauza *Mangold*⁸, trebuie să se facă distincție între aplicarea dispozițiilor unei directive, pe de o parte, și aplicarea principiilor generale pe care aceasta se întemeiază, pe de altă parte.

31. În privința celei de a doua întrebări preliminare, *Audiolux* susține că articolul 44 alineatul (2) litera (g) CE nu distinge între protecția oferită de societate acționarilor și protecția acționarilor în raporturile dintre aceștia. O asemenea distincție nu se regăsește nici în Directiva 77/91, astfel cum se confirmă prin articolul 20 din aceasta. În legătură cu Codul de conduită, atât al treilea principiu general, cât și a șaptesprezecea dispoziție complementară recunosc faptul că principiul egalității de tratament a acționarilor se aplică și în raporturile dintre acționari.

32. *Audiolux* susține că influența pe care un acționar majoritar o exercită asupra activității de administrare a societății estompează diferențele existente între organele societății și acționarul majoritar. În consecință, un tratament egal al tuturor acționarilor presupune ca acționarul majoritar să fie obligat să respecte acest principiu. În sfârșit, *Audiolux* face referire la Hotărârea *Mangold*, care reprezintă, în opinia sa, un indiciu în favoarea aplicării în prezenta cauză a unui principiu general de drept comunitar.

33. În ceea ce privește a treia întrebare preliminară, *Audiolux* consideră că aplicarea în speță a principiului egalității de tratament a acționarilor nu echivalează cu aplicarea retroactivă a respectivei directive, deoarece acest principiu este recunoscut de 30 de ani în Codul de conduită și, de un deceniu, face obiectul unui consens, astfel cum o dovedește adoptarea Directivei 2004/25.

8 — Hotărârea din 22 noiembrie 2005 (C-144/04, Rec., p. I-9981).

34. Referindu-se la prima și la a doua întrebare preliminară, *pârâții 1-10 din acțiunea principală* (denumiți în continuare împreună „GBL”) arată, pentru început, că recunoașterea unui principiu general de drept comunitar presupune, mai întâi, faptul că respectiva normă decurge din unul dintre obiectivele tratatului și are un conținut suficient. GBL face trimitere, în acest context, la Hotărârile Jippes și alții⁹ și Portugalia/Consiliul¹⁰.

35. În ceea ce privește actele comunitare menționate în prima întrebare preliminară, GBL susține în esență că, potrivit jurisprudenței Curții, Codul de conduită nu poate produce niciun fel de efecte juridice. Pe de o parte, acesta nu este integrat în sistemul de drept luxemburghez, pe de altă parte, face doar trimitere la acele acte comunitare pe care urmărește să le completeze. În plus, existența Directivei 2004/25, precum și geneza acesteia indică faptul că nu există un principiu general al egalității de tratament a acționarilor. În susținerea tezei sale, GBL face referire la raportul Winter I, precum și la Raportul Grupului de experți la nivel înalt în domeniul dreptului societăților privind un cadru de reglementare modern pentru dreptul european al societăților, întocmit în noiembrie 2002 (denumit în continuare „Winter II”). În plus, atât numeroasele opțiuni lăsate statelor membre, cât și stabilirea unor cerințe minime demonstrează inexistența unui asemenea principiu.

36. Cu privire la a treia întrebare preliminară, GBL evocă jurisprudența Curții legată de securitatea juridică și, în special, de retroactivitate pentru a demonstra inexistența unui principiu al egalității de tratament a acționarilor. În orice caz, acest principiu nu ar putea fi aplicat situațiilor de fapt anterioare intrării în vigoare a Directivei 2004/25.

37. În opinia *pârâților 11-18 din acțiunea principală* (denumiți în continuare împreună „Bertelsmann”), cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare este inadmisibilă. Aceasta nu expune elementele de fapt pertinente care sunt necesare Curții pentru a răspunde la întrebările preliminare având deplina cunoaștere a cadrului factual și normativ.

38. În opinia acestora, dispozițiile Directivelor 77/91 și 79/279, menționate în prima întrebare preliminară, se referă în mod exclusiv la raporturile dintre societate și acționarii acesteia și privesc doar anumite situații, care nu au nicio legătură cu problematica din acțiunea principală. Chiar dacă în Codul de conduită, cuprins în recomandare, ar fi prevăzută o ofertă obligatorie, aceasta ar fi doar „de dorit”, potrivit celei de a șaptesprezecea dispoziții complementare, și numai în lipsa unei alte protecții „echivalente”.

39. Cu privire la Directiva 2004/25, Bertelsmann menționează în special că au existat disensiuni, în cadrul consultărilor legate de

9 — Hotărârea din 12 iulie 2001 (C-189/01, Rec., p. I-5689).

10 — Hotărârea din 23 noiembrie 1999 (C-149/96, Rec., p. I-8395).

proiectul acestei directive, cu privire la aspectul dacă lansarea unei oferte obligatorii reprezintă singura modalitate posibilă de protecție a acționarilor minoritari. În plus, existența unor numeroase opțiuni acordate statelor membre, dispozițiile precise referitoare la lansarea unei oferte obligatorii, precum și aplicarea în timp sunt incompatibile cu pretinsul principiu general. Dacă s-ar confirma existența unui asemenea principiu, atunci ar trebui să se deducă de aici nulitatea directivei menționate.

40. Bertelsmann consideră că nici la nivel național, nici la nivel internațional nu există o convingere comună (*opinio iuris*) care să susțină ideea existenței unui asemenea principiu general, fapt dovedit și de raportul Winter I. Diferitele mențiuni din actele de drept derivat care privesc egalitatea de tratament a acționarilor nu sunt suficiente pentru a putea deduce de aici existența unui principiu general. Din cauza conținutului său fundamental diferit, pretinsul principiu este diferit de principiile generale care sunt recunoscute deja de jurisprudență. Acesta este, în orice caz, mult prea imprecis pentru a putea constitui temeiul unei obligații privind lansarea unei oferte obligatorii.

41. În plus, recunoașterea unui asemenea principiu general ar aduce atingere competenței legiuitorului comunitar prin faptul că ar fi stabilite reguli a căror adoptare intră în sarcina acestuia. S-ar aduce atingere astfel principiilor securității juridice și protecției încrederii legitime și în mod special principiului neretroactivității. Această împrejurare este dedusă din dispozițiile Directivei 2004/25, din care rezultă că normele referi-

toare la oferta obligatorie nu se aplică faptelor care au avut loc înainte de intrarea în vigoare a dispozițiilor naționale de transpunere. În plus, principiile generale de drept comunitar nu se aplică, în general, raporturilor dintre persoane private. Singurele excepții, inclusiv cele care rezultă din Hotărârea Mangold, diferă de prezenta cauză datorită cadrului juridic cu totul diferit în care aceste hotărâri au fost pronunțate.

42. *Guvernul francez* formulează observații numai cu privire la prima întrebare preliminară și consideră că actele comunitare enumerate în această întrebare preliminară dovedesc existența unui principiu al egalității de tratament a acționarilor. În opinia sa, aplicarea acestuia presupune însă că părțile interesate se află într-o situație comparabilă. În plus, de la acest principiu se poate deroga atunci când diferența de tratament este justificată în mod obiectiv.

43. *Guvernul irlandez* atrage atenția asupra faptului că un răspuns pozitiv la întrebările preliminare ar avea consecințe grave la nivelul dreptului constituțional în ceea ce privește repartizarea competențelor între instituțiile comunitare și securitatea juridică, precum și la nivelul dreptului societăților. Acesta se pronunță în mod expres în favoarea unui răspuns negativ la întrebările preliminare.

44. În legătură cu prima întrebare preliminară, guvernul irlandez susține, pe de o parte, că dispozițiile comunitare menționate în cadrul acesteia nu oferă niciun indiciu că ar proveni dintr-un principiu general comun al egalității de tratament a acționarilor. Acestea reprezintă, dimpotrivă, norme specifice care privesc situații specifice. În plus, guvernul irlandez menționează că un asemenea principiu nu poate fi considerat, datorită specificității sale, un principiu general de drept comunitar. Asemenea principii, astfel cum sunt recunoscute în jurisprudența Curții, privesc aspecte fundamentale ale ordinii juridice comunitare, spre deosebire de principii în litigiu. În plus, guvernul irlandez face referire la complexitatea deosebită a dreptului societăților, care urmărește atingerea unui echilibru al intereselor. O aplicare directă a acestui principiu este, prin urmare, exclusă.

45. În legătură cu a doua întrebare preliminară, guvernul irlandez susține că un eventual principiu general s-ar putea aplica în mod exclusiv raporturilor dintre o societate și acționarii acesteia. Acesta arată, în plus, că oferta obligatorie prevăzută în Directiva 2004/25 constituie o excepție în dreptul comunitar și, de aceea, nu poate fi considerată o consecință a unui principiu general de drept.

46. În răspuns la a treia întrebare preliminară, guvernul irlandez susține că o aplicare a acestui principiu ar presupune, în definitiv, ca urmare a necesității unor dispoziții mai precise, o aplicare a Directivei 2004/25 înainte de data intrării sale în vigoare. Acest aspect este nelegal, în opinia guvernului irlandez, mai

ales pentru că aceasta ar determina o aplicare orizontală a directivei menționate înainte de expirarea termenului de transpunere.

47. *Guvernul polonez* formulează observații față de prima și de a treia întrebare preliminară și susține punctul de vedere potrivit căruia principiul egalității de tratament a acționarilor reprezintă un principiu general de drept comunitar. În opinia sa, acesta este un principiu fundamental al dreptului european și național al societăților, care s-a aplicat deja cu mult timp înainte de intrarea în vigoare a Directivei 2004/25. Acest principiu este recunoscut explicit sau implicit în numeroase acte de drept comunitar.

48. Având în vedere caracterul său general, respectivul principiu nu poate fi totuși aplicat în mod direct, astfel încât se adresează în primul rând legiuitorului. Acest principiu impune doar un tratament egal al situațiilor comparabile, fiind posibil un tratament diferențiat în măsura în care este justificat în mod obiectiv. Potrivit principiului menționat, acționarii ar dispune de aceleași drepturi în funcție de participațiile fiecăruia la patrimoniul societății, fără a exclude drepturile speciale ale acționarilor minoritari în vederea protecției acestora din urmă. Aceste reguli iau totuși în considerare situația specială a acționarilor minoritari în relația lor cu acționarii majoritari și trebuie, prin urmare, să fie stabilite de legiuitor.

49. În ceea ce privește a doua întrebare preliminară, guvernul polonez susține că principiul egalității acționarilor nu se aplică decât raporturilor dintre societate și acționarii săi, ceea ce înseamnă că acționarii nu sunt obligați *a priori* să țină seama de interesele celorlalți acționari.

50. *Comisia* propune să se răspundă negativ la întrebările preliminare. În opinia sa, egalitatea acționarilor și protecția acționarilor minoritari nu pot fi considerate un principiu general de drept comunitar. Astfel cum rezultă din jurisprudența Curții, doar anumite principii fundamentale pot fi apreciate ca fiind superioare dreptului derivat și ca aparținând domeniului principiilor generale de drept comunitar. Egalitatea acționarilor și protecția acționarilor minoritari reprezintă principii mult prea precise pentru a putea fi considerate principii „generale” de drept comunitar. În plus, *Comisia* observă că nu suntem în prezența nici a unui principiu comun sistemelor juridice ale statelor membre, nici a unui drept fundamental prevăzut în Tratatul CE.

51. În opinia *Comisiei*, dispozițiile de drept derivat menționate în prima întrebare preliminară se referă la situații foarte specifice și, de aceea, nu pot fi interpretate ca decurgând dintr-un principiu general. Adoptarea Direc-

tivei 2004/25 confirmă că legiuitorul comunitar a considerat necesar să elaboreze norme pentru protecția acționarilor minoritari în urma preluării controlului în cadrul unei societăți.

52. În ceea ce privește a doua întrebare preliminară, *Comisia* susține, pe de o parte, că obligațiile acționarului majoritar față de acționarii minoritari, stipulate în Directiva 2004/25, nu pot fi considerate expresia unui principiu general de drept comunitar. Pe de altă parte, actele de drept derivat enumerate în prima întrebare preliminară nu stabilesc nicio obligație în raporturile dintre acționari. În sfârșit, *Comisia* subliniază că un principiu general de drept comunitar nu poate produce efecte directe între persoane private.

53. În ceea ce privește a treia întrebare preliminară, *Comisia* precizează că Directiva 2004/25 nu menționează existența unui eventual principiu general al egalității de tratament a acționarilor și, în mod special, al protecției acționarilor minoritari, care ar fi precedat adoptarea sa.

VI — *Apreciere juridică*

A — *Admisibilitatea cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare*

54. Prima problemă de drept în discuție privește excepția ridicată de Bertelsmann, referitoare la inadmisibilitatea cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare.

55. Dintr-o jurisprudență constantă a Curții rezultă că necesitatea de a ajunge la o interpretare a dreptului comunitar care să îi fie utilă instanței naționale impune ca aceasta din urmă să definească situația de fapt și contextul normativ în care se încadrează întrebările adresate sau cel puțin să explice ipotezele de fapt pe care se întemeiază aceste întrebări¹¹.

56. Prin urmare, informațiile furnizate în deciziile de trimitere nu trebuie numai să permită Curții să dea răspunsuri utile, ci și să ofere guvernelor statelor membre, precum și

celorlalte părți interesate posibilitatea de a prezenta observații conform articolului 23 din Statutul Curții de Justiție. Revine Curții obligația de a veghea ca această posibilitate să fie asigurată, ținând cont de faptul că, în temeiul dispoziției menționate anterior, numai deciziile de trimitere sunt notificate părților interesate¹².

57. În speță, decizia de trimitere expune în mod succint, dar cu o acuratețe rezonabilă, dispozițiile pertinente din dreptul național și comunitar, precum și originea și natura litigiului. Prin urmare, instanța de trimitere a stabilit în mod suficient atât situația de fapt, cât și contextul normativ în cadrul căruia formulează cererea de interpretare a dreptului comunitar și a pus la dispoziția Curții toate informațiile necesare pentru ca aceasta să fie în măsură să răspundă în mod util la cererea menționată.

58. Pentru aceste motive, trebuie respinsă solicitarea Bertelsmann de declarare a cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare ca inadmisibilă în întregime.

11 — A se vedea în special Hotărârea din 26 ianuarie 1993, Telemarsicabruzzo și alții (C-320/90-C-322/90, Rec., p. I-393, punctele 6 și 7), Hotărârile din 14 iulie 1998, Safety Hi-Tech (C-284/95, Rec., p. I-4301, punctele 69 și 70), și Bettati (C-341/95, Rec., p. I-4355, punctele 67 și 68), Hotărârea din 21 septembrie 1999, Brentjens' (C-115/97-C-117/97, Rec., p. I-6025, punctul 37), Hotărârea din 11 septembrie 2003, Altair Chimica (C-207/01, Rec., p. I-8875, punctul 24), Hotărârea din 9 septembrie 2004, Carbonati Apuani (C-72/03, Rec., p. I-8027, punctul 10), și Hotărârea din 23 martie 2006, Enirisorse (C-237/04, Rec., p. I-2843, punctul 17).

12 — A se vedea în special Ordonanța din 30 aprilie 1998, Testa și Modesti (C-128/97 și C-137/97, Rec., p. I-2181, punctul 6), și Ordonanța din 11 mai 1999, Anssens (C-325/98, Rec., p. I-2969, punctul 8), precum și Hotărârea Altair Chimica (citată la nota de subsol 11, punctul 25) și Hotărârea Enirisorse (citată la nota de subsol 11, punctul 18).

B — *Examinarea întrebărilor preliminare*

59. Problema principală invocată în prezenta cauză este formulată în prima întrebare preliminară, prin care se urmărește să se stabilească, în esență, dacă principiul egalității de tratament a acționarilor reprezintă un principiu general de drept comunitar. A doua și a treia întrebare preliminară sunt formulate în mod expres doar pentru cazul în care Curtea oferă un răspuns afirmativ la prima întrebare. Acestea trebuie, așadar, să fie examinate în ordinea în care au fost formulate.

1. Cu privire la prima întrebare

a) Considerații introductive

60. Pentru început, trebuie să arătăm că prima întrebare preliminară necesită o precizare.

61. Potrivit unei jurisprudențe constante, indiferent de repartizarea competențelor între instanțele naționale și Curte în cadrul procedurii de pronunțare a unei hotărâri preliminare potrivit articolului 234 CE, în cazul în care întrebările au fost formulate necorespunzător, Curtea de Justiție are libertatea de a extrage din ansamblul elementelor furnizate de instanța națională, și mai ales din

motivarea deciziei de trimitere, elementele de drept comunitar care necesită o interpretare, având în vedere obiectul litigiului¹³.

62. La o analiză obiectivă a cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare, precum și având în vedere interesele părților din acțiunea principală, prima întrebare preliminară trebuie interpretată, de fapt, ca urmărind să se stabilească dacă există un principiu general în dreptul comunitar care prescrie egalitatea de tratament a acționarilor și dacă acest principiu oferă protecție și acționarilor minoritari ai unei societăți, în sensul că aceștia au dreptul ca, în cazul preluării controlului societății, să își cedeze participațiile în aceleași condiții ca ceilalți acționari.

63. Prin examinarea întrebării suplimentare, care urmărește să se stabilească dacă principiul general de drept în cauză presupune o consecință juridică suficient de precisă care favorizează reclamantii din acțiunea principală, se poate evita ca răspunsul Curții să rămână abstract¹⁴. Prin urmare, urmează să analizăm pentru început întrebarea principală în forma precizată, astfel cum a fost propusă.

13 — A se vedea, în legătură cu competența procedurală a Curții de a preciza sau de a reformula întrebările preliminare în cadrul procedurii prevăzute la articolul 234 CE, Hotărârea din 29 noiembrie 1978, Redmond (83/78, Rec., p. 2347, punctul 26).

14 — În opinia lui Middecke, A., în *Handbuch des Rechtsschutzes der Europäischen Union*, ediția a doua, München, 2003, articolul 10, punctul 38, p. 225, răspunsul la întrebarea adresată nu poate fi formulat de o manieră atât de abstractă încât să nu îi poată fi util instanței naționale pentru soluționarea litigiului din acțiunea principală. Pentru a respecta sfera de competență a instanței naționale, răspunsul la întrebare nu poate fi totuși nici atât de concret încât să anticipeze aplicarea dreptului comunitar.

64. În prima sa întrebare preliminară, instanța de trimitere face referire la o serie de acte emise de instituții ale Comunității, în sensul articolului 249 CE, care nu au aceeași natură juridică, dar care, în totalitatea lor, fac trimitere mai mult sau mai puțin explicit la un principiu al egalității de tratament a acționarilor, care nu este definit în detaliu. Având în vedere că fac parte din dreptul pozitiv, aceste dispoziții constituie un punct de legătură esențial pentru analiza juridică care urmează.

65. Din motive sistematice, se recomandă, pentru început, o abordare din punct de vedere conceptual a principiilor generale de drept comunitar, pentru ca apoi să se examineze întrebarea dacă sunt îndeplinite condițiile pentru recunoașterea de către Curte a egalității de tratament a acționarilor ca principiu general.

b) Principii generale de drept

i) Noțiune

66. Principiile generale de drept comunitar ocupă un loc special în cadrul jurisprudenței Curții.

67. Este adevărat că noțiunea de principii generale de drept este încă un aspect controversat¹⁵. Atât în doctrină, cât și în jurisprudență terminologia este neunitară. În parte, diferențele se mențin doar la nivelul formulării, precum în cazul în care Curtea și avocații generali se referă la o normă de drept general admisă¹⁶, la un principiu general admis¹⁷, la principiul elementare de drept¹⁸, la un principiu fundamental¹⁹, la un principiu simplu²⁰, la o regulă²¹ sau la principiul general al egalității care aparține principiilor fundamentale de drept comunitar²².

68. În orice caz, există totuși un consens în legătură cu faptul că principiile generale de drept au o importanță considerabilă în jurisprudență în vederea completării lacunelor și

15 — A se vedea Schwarze, J., *European Administrative Law*, Luxemburg, 2006, p. 65, și Sariyannidou, E., *Institutional balance and democratic legitimacy in the decision-making process of the EU*, Bristol, 2006, p. 145.

16 — Hotărârea din 16 iulie 1956, Fédération Charbonnière de Belgique/Înalta Autoritate (8/55, Rec., p. 199, 311).

17 — Hotărârea din 21 iunie 1958, Wirtschaftsvereinigung Eisen- und Stahlindustrie/Înalta Autoritate (13/57, Rec., p. 261, 292).

18 — Hotărârea din 22 martie 1961, Snpuat/Înalta Autoritate (42/59 și 49/59, Rec., p. 101, 156).

19 — Hotărârea din 13 februarie 1979, Hofmann-La Roche/Comisia (85/76, Rec., p. 461, punctul 9).

20 — Hotărârea din 15 iulie 1960, Von Lachmüller și alții/Comisia (43/59, 45/59 și 48/59, Rec., p. 933, 956).

21 — Hotărârea din 12 iulie 1962, Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken/Înalta Autoritate (14/61, Rec., p. 485, 520).

22 — Hotărârea din 19 octombrie 1977, Ruckdeschel și alții (117/76 și 16/77, Rec., p. 1753, punctul 7).

ca instrument de interpretare²³. Această concluzie rezultă în special din faptul că ordinea de drept comunitară reprezintă o ordine de drept aflată în evoluție, care, datorită deschiderii sale spre o dezvoltare a integrării, trebuie în mod necesar să aibă lacune și să necesite interpretare. Pe baza acestei constatări, Curtea a renunțat, la rândul ei, la o clasificare exactă a principiilor generale de drept pentru a păstra flexibilitatea de care are nevoie pentru a se putea pronunța asupra chestiunilor de fapt care apar, independent de diferențele terminologice existente²⁴.

69. Potrivit unei definiții susținute în doctrină, din categoria principiilor generale de drept fac parte acele dispoziții fundamentale din dreptul comunitar primar nescris, care sunt inerente însăși ordinii de drept a Comunităților Europene sau care sunt comune sistemelor de drept ale statelor membre²⁵. De regulă, se poate distinge între principii generale de drept comunitar în sens restrâns, și anume acelea care se desprind în mod exclusiv din spiritul și din economia Tratatului CE și care se raportează la probleme specifice de drept comunitar, și acele principii generale de drept care sunt

comune ordinii de drept și constituționale a statelor membre²⁶. În timp ce prima categorie de principii generale de drept se desprinde în mod direct din dreptul comunitar primar, în vederea identificării celei de a doua categorii, Curtea recurge în principal la un exercițiu critic de drept comparat²⁷, fără a aplica totuși metoda celui mai mic numitor comun. Nu se consideră necesar în această privință nici ca principiile de drept deduse în acest mod să se regăsească, astfel cum sunt formulate în mod concret la nivel comunitar, simultan în toate sistemele de drept comparate.

70. Principiile generale de drept se caracterizează prin faptul că sunt expresia principiilor fundamentale ale Comunității și ale statelor membre ale acesteia, ceea ce explică statutul lor de drept primar în cadrul ierarhiei normelor ordinii juridice comunitare²⁸. O importanță deosebită revine, în special, protecției drepturilor fundamentale în sens restrâns, dezvoltată și garantată de instanța comunitară sub această denumire generică, precum și formulării acelor drepturi procedurale asimilate unor drepturi fundamentale care au fost ridicate la rangul de drept

23 — Tridimas, T., *The General Principles of EU Law*, ediția a doua, Londra, 2006, p. 17 și urm. și p. 29 și urm., face referire, pe de o parte, la funcția principiilor generale din dreptul comunitar de completare a lacunelor, ceea ce rezultă din împrejurarea că dreptul comunitar este o ordine juridică nouă și recentă care se impune a fi dezvoltată. În plus, Tratatul CE reprezintă un tratat-cadru cu numeroase dispoziții formulate în termeni generali și noțiuni juridice imprecise, care conferă Curții competențe largi în vederea dezvoltării dreptului. Pe de altă parte, autorul subliniază funcția acestora de instrument de interpretare a dreptului derivat. Lenaerts, K./Van Nuffel, P., *Constitutional Law of the European Union*, ediția a doua, Londra, 2005, punctul 17-066, p. 711, face referire la faptul că, în cadrul activității de interpretare a dreptului comunitar, administrația apelează în general la principiile generale de drept, mai ales în cazul neclarităților existente în dreptul supus interpretării sau al lacunelor de reglementare.

24 — A se vedea în acest sens Schwarze, J., citat anterior (nota de subsol 15), p. 65.

25 — A se vedea Schweitzer, M./Hummer, W./Obwexer, W., *Europarecht*, p. 65, punctul 240 și urm.

26 — A se vedea în acest sens Lengauer, A.-M., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* (coordonator Heinz Mayer), Viena, 2004, articolul 220, punctul 27, p. 65.

27 — A se vedea în acest sens Schweitzer, M./Hummer, W./Obwexer, W., citată anterior (nota de subsol 25), punctul 244, p. 66, Oppermann, T., *Europarecht*, ediția a treia, München, 2005, punctul 21, p. 144.

28 — Potrivit unei păreri unanime, principiile generale de drept au statut de drept primar (a se vedea Schroeder, W., *EU/EGV – Kommentar* [coordonator Rudolf Streinz], articolul 249, p. 2159, punctul 15). Curtea a subliniat în mod repetat că actele juridice ale instituțiilor comunitare trebuie apreciate în funcție de principiile generale de drept. A se vedea Hotărârea din 12 noiembrie 1969, Stauder (29/69, Rec., p. 419, punctul 7), și Hotărârea din 13 decembrie 1979, Hauer (44/79, Rec., p. 3727, punctul 14 și urm.).

constituțional al Comunității cu titlu de principii generale ale statului de drept²⁹. Prin urmare, din categoria principiilor generale de drept fac parte de asemenea acele principii care sunt strâns legate de principiile structurale ale Uniunii Europene și care decurg din acestea, cum ar fi libertatea, democrația, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a statului de drept în sensul articolului 6 alineatul (1) UE. Încălcare a acestora de către un stat membru poate declanșa mecanismul special de sancționare prevăzut la articolul 7 UE.

71. O serie de principii importante ale statului de drept au fost recunoscute ca fiind principii generale de drept comunitar, cum ar fi principiul proporționalității³⁰, al clarității juridice³¹ sau dreptul la protecție jurisdicțională efectivă³². În acest context, se pot menționa de asemenea diferite principii generale ale bune administrări, cum ar fi principiul protecției încrederii legitime³³, principiul *ne bis in idem*³⁴, dreptul de a fi ascultat³⁵, inclusiv sub forma posibilității de a

prezenta observații în cazul măsurilor care afectează interesele destinatarului³⁶, obligația de motivare a actelor juridice³⁷ sau principiul examinării din oficiu³⁸. Invocarea „forței majore”³⁹ reprezintă de asemenea unul dintre aceste principii. Se pot identifica însă și principii care nu sunt străine dreptului contractelor, cum ar fi principiul general de drept *pacta sunt servanda*⁴⁰ sau chiar și principiul *clausula rebus sic stantibus*⁴¹.

72. O orientare spre statul social este indicată, de exemplu, de recunoașterea principiului solidarității⁴² sau de obligația administrației de a manifesta solicitudine față de agenții săi⁴³. Recunoașterea angajamentelor federale în interiorul Comunității Europene include evidențierea repetată a principiului cooperării între statele membre și a obligației de colaborare a acestora în relația cu Comunitatea. Prin invocarea articolului 10 CE, Curtea a dezvoltat, așadar, principiul loialității

29 — A se vedea de asemenea în acest sens Wegener, B., in Calliess/Ruffert (coordonator), *Kommentar zu EUV/EGV*, ediția a treia, München 2007, articolul 220, punctul 37, p. 1956, și Tridimas, T., op.cit. (nota de subsol 23), p. 2 și urm.
30 — A se vedea Hotărârea din 9 august 1994, Germania/Consiliul (C-359/92, Rec., p. I-3681). Încă înainte ca acest principiu să fie preluat de articolul 5 alineatul (3) CE, a existat atât în jurisprudență, cât și în doctrină un consens în privința faptului că exercitarea competențelor comunitare este supusă principiului proporționalității (a se vedea Lienbacher, G., *EU-Kommentar* [coordonator Jürgen Schwarze], prima ediție, Baden-Baden, 2000, articolul 5 CE, punctul 36, p. 270).
31 — A se vedea Hotărârea din 10 iunie 1980, Comisia/Regatul Unit (32/79, Rec., p. 2403).
32 — A se vedea Hotărârea Tribunalului din 6 martie 2001, Dunnett și alții/BEI (T-192/99, Rec., p. II-813).
33 — A se vedea Hotărârea din 6 iulie 2000, ATB și alții (C-402/98, Rec., p. I-5501).
34 — A se vedea Hotărârea din 13 februarie 1969, Wilhelm și alții (14/68, Rec., p. 1).
35 — A se vedea Hotărârea din 4 iulie 1963, Alvis/Consiliul (32/62, Rec., p. 101).

36 — A se vedea Hotărârea din 14 iulie 1972, Cassella Farbwerke Mainkur/Comisia (55/69, Rec., p. 887), Hotărârea din 28 mai 1980, Kuhner/Comisia (33/79 și 75/79, Rec., p. 1677), Hotărârea din 29 iunie 1994, Fiskano/Comisia (C-135/92, Rec., p. I-2885), Hotărârea din 24 octombrie 1996, Comisia/Lisrestal și alții (C-32/95 P, Rec., p. I-5373, punctul 21), Hotărârea din 21 septembrie 2000, Mediocurso/Comisia (C-462/98 P, Rec., p. I-7183, punctul 36), Hotărârea din 12 decembrie 2002, Cipriani (C-395/00, Rec., p. I-11877, punctul 51), Hotărârea din 13 septembrie 2007, Land Oberösterreich și Austria/Comisia (C-439/05 P și C-454/05 P, Rep., p. I-7141), și Hotărârea din 18 decembrie 2008, Sopropré (C-349/07, Rep., p. I-10369, punctele 36 și 37).
37 — A se vedea Hotărârea din 25 octombrie 1978, Koninklijke Scholten-Honig și De Bijenkorf (125/77, Rec., p. 1991).
38 — A se vedea Hotărârea din 21 noiembrie 1991, Technische Universität München (C-269/90, Rec., p. I-5469).
39 — A se vedea Hotărârea din 14 februarie 1978, IFG/Comisia (68/77, Rec., p. 353).
40 — A se vedea Hotărârea Tribunalului din 25 mai 2004, Distilleria Palma/Comisia (T-154/01, Rec., p. II-1493, punctul 45).
41 — A se vedea Hotărârea Tribunalului din 21 septembrie 2005, Yusuf și Al Barakaat International Foundation/Consiliul și Comisia (T-306/01, Rec., p. II-3533, punctul 277).
42 — A se vedea Hotărârea din 18 martie 1980, Valsabbia și alții/Comisia (154/78, 205/78, 206/78, 226/78-228/78, 263/78, 264/78, 31/79, 39/79, 83/79 și 85/79, Rec., p. 907).
43 — Hotărârea Kuhner/Comisia (citată la nota de subsol 36).

comunitare reciproce⁴⁴. În plus, Curtea a proclamat principiul democrației invocând, de exemplu, necesitatea unei participări efective a Parlamentului European la procesul legislativ al Comunității, potrivit procedurilor prevăzute în tratat⁴⁵.

ii) Cu privire la principiul egalității de tratament a acționarilor în dreptul comunitar

74. Este incert dacă un principiu general al egalității de tratament a acționarilor se poate desprinde din însăși ordinea de drept comunitară. Pentru aceasta ar fi necesar ca un asemenea principiu în domeniul dreptului comunitar al societăților să aibă, la fel ca exemplele menționate mai sus, o importanță fundamentală, astfel încât să își găsească expresia în dreptul primar, respectiv în numeroasele norme ale dreptului comunitar derivat.

73. Printre drepturile fundamentale ale Comunității pe care Curtea le-a recunoscut prin intermediul exercițiului de drept comparat invocat mai sus, precum și prin luarea în considerare a tratatelor internaționale și europene în domeniul drepturilor omului figurează astfel drepturi ale omului și drepturi fundamentale care caracterizează societățile liberale și democratice, cum ar fi libertatea de expresie⁴⁶ și libertatea de asociere⁴⁷. În această categorie se încadrează și acele principii fundamentale care decurg în mod direct din Tratatul CE, cum ar fi principiul nediscriminării pe motiv de cetățenie⁴⁸ și interdicția discriminării pe motive de sex⁴⁹.

— Examinare a dispozițiilor pertinente de drept comunitar

Dreptul primar

44 — A se vedea Hotărârea din 5 mai 1981, Comisia/Regatul Unit (804/79, Rec., p. 1045).

45 — A se vedea Hotărârea din 30 martie 1995, Parlamentul European/Consiliul (C-65/93, Rec., p. I-643, punctul 21).

46 — A se vedea Hotărârea din 17 ianuarie 1984, VBVB și VBVB/Comisia (43/82 și 63/82, Rec., p. 19).

47 — A se vedea Hotărârea din 15 decembrie 1995, Bosman (C-415/93, Rec., p. I-4921).

48 — A se vedea Hotărârea din 12 iulie 1984, Prodest (237/83, Rec., p. 3153).

49 — A se vedea Hotărârea din 15 iunie 1978, Defrenne (149/77, Rec., p. 1365).

75. În lipsa unor dispoziții clare în tratatele de bază, un asemenea principiu general de drept nu poate fi desprins chiar din dreptul primar scris. Nici obiectivele Comunității enumerate la articolul 3 CE, nici dispozițiile articolului 56 și următoarelor referitoare la circulația capitalurilor și a plăților nu permit formularea unor concluzii precise.

76. Dreptul reclamanților din acțiunea principală la egalitatea de tratament a acționarilor ar putea să rezulte din principiul general al egalității. Principiul general al egalității, care interzice ca situații identice să fie tratate în mod diferit, cu excepția cazului în care o diferență de tratament este justificată în mod obiectiv, face parte din fundamentele Comunității⁵⁰. Dispozițiile privind egalitatea în fața legii fac de asemenea parte din tradițiile constituționale comune ale statelor membre.

77. În principiu, drepturile fundamentale, inclusiv principiul egalității, sunt drepturi pe care particularii le pot opune autorității publice. Din aceste motive, considerăm că este îndoielnic ca principiul general al egalității recunoscut în jurisprudența Curții să fie transpus în mod direct, astfel cum pare că propune Audiolux, într-un domeniu care intră în sfera dreptului privat la nivelul statelor membre. Principiul egalității sau interdicția discriminării nu fac parte din principiile călăuzitoare tradiționale din dreptul privat⁵¹. Indiferent de aceste aspecte, o aplicare *mutatis mutandis* a principiului general al

egalității este dificilă în practică în ceea ce privește luarea unei decizii în acțiunea principală, dat fiind că din acesta nu se pot deduce nici condițiile materiale pentru aplicarea sa, nici consecințe juridice suficient de precise în cazul încălcării sale.

78. Este posibil însă ca principiul general al egalității să fi servit drept fundament al unei cerințe specifice a egalității de tratament în dreptul comunitar al societăților. Trebuie, așadar, să se examineze dacă există o obligație legată de egalitatea de tratament a acționarilor, ca expresie specifică a principiului general al egalității.

Orientări internaționale

50 — A se vedea Hotărârea din 26 iunie 2001, Brunnhofer (C-381/99, Rec., p. I-4961, punctul 28), Hotărârea din 17 septembrie 2002, Lawrence și alții (C-320/00, Rec., p. I-7325, punctul 12), și Hotărârea din 3 octombrie 2006, Cadman (C-17/05, Rec., p. I-9583, punctul 28). Acest principiu este întâlnit, cu variații minore, în toată jurisprudența Curții și apare pentru prima dată în Hotărârea Ruckdeschel și alții (citată la nota de subsol 22, punctul 7).

51 — A se vedea în acest sens Basedow, J., „Der Grundsatz der Nichtdiskriminierung im europäischen Privatrecht”, *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2008, p. 230, 244. În opinia sa, principiul general al nediscriminării (respectiv principiul general al egalității) nu are nicio importanță operațională de sine stătătoare în cadrul dreptului privat european. Rolul său este acela al unui principiu hermeneutic, care facilitează înțelegerea dreptului pozitiv deoarece ne permite să analizăm în context acte juridice individuale și să verificăm coerența sistematică a acestora. Autorul consideră că acest principiu nu are un conținut normativ propriu. Mazière, P., *Le principe d'égalité en droit privé*, Aix-en-Provence, 2003, p. 429 și urm., contestă existența unui principiu general al egalității în dreptul privat. Autorul se exprimă în termeni critici față de încercările de introducere a principiului egalității în dreptul privat.

79. Principiile OCDE privind *Corporate Governance*, adoptate în 1999 și revizuite în 2004, oferă o imagine precisă a principiilor de referință aplicabile la nivel mondial societăților cotate la bursă. Acestea trebuie, așadar, analizate în primul rând, pentru a stabili dacă în dreptul internațional se poate admite existența unui principiu al egalității de tratament a acționarilor care include răscumpărarea obligatorie în cazul achiziției unei participații majoritare. În recomandările OCDE au fost preluate principalele standarde naționale și internaționale în domeniul stabilității piețelor financiare. Înainte de adoptarea

lor, au fost consultate importante organizații internaționale și un spectru larg de asociații de întreprinderi.

80. Documentul din 1999 nu cuprindea norme referitoare la egalitatea de tratament a acționarilor. Principiul egalității de tratament a acționarilor este menționat pentru prima dată abia în 2004, în forma revizuită a principiilor, sub denumirea „Partea 1 III. Propuneri în vederea egalității de tratament a acționarilor”⁵². La punctul 2 se prevede: „acționarii minoritari trebuie să fie protejați împotriva măsurilor abuzive luate direct sau indirect de acționarii majoritari ori în interesul acestora din urmă și trebuie să dispună de căi de atac eficiente”⁵³. În notele explicative aferente, cuprinse în secțiunea III, este menționată existența riscului ca acționarii majoritari să deruleze activități în interes propriu și în detrimentul acționarilor minoritari⁵⁴. Ca posibile soluții, au fost indicate numeroase metode, cum ar fi ameliorarea modului în care acționarii minoritari pot să își valorifice drepturile, îmbunătățirea difuzării informațiilor, stabilirea unor majorități calificate pentru luarea anumitor decizii ale acționarilor etc. Răscumpărarea obligatorie nu este explicit menționată. Se menționează doar aspectul că, în anumite condiții, „în unele țări”, acționarii majoritari pot fi obligați sau autorizați să răscumpere titlurile celorlalți acționari la un preț stabilit de un expert independent. Astfel, se constată în mod clar că în dreptul internațional nu există un principiu al egalității de tratament aferent dreptului societăților.

52 — A se vedea OCDE – *Principii ale Corporate Governance – 2004*, ediție revizuită, Paris, 2004, p. 20.

53 — *Ibidem*.

54 — *Ibidem*, p 47.

Acte ale instituțiilor comunitare

81. Anumite elemente privind existența unui asemenea principiu general de drept pot rezulta eventual din dreptul derivat, respectiv din alte acte ale instituțiilor comunitare. Astfel, mai multe dispoziții comunitare fac trimitere la o cerință a egalității de tratament a acționarilor, atât timp cât aceștia se află într-o situație identică⁵⁵.

82. Astfel, în cuprinsul deciziei sale, instanța de trimitere face referire la următoarele dispoziții: articolul 42 din Directiva 77/91, schema C punctul 2 litera (a) din Directiva 79/279, care a fost preluată la articolul 65 din Directiva 2001/34, precum și articolul 3 alineatul (1) litera (a) din Directiva 2004/25. Trimiteri la acest principiu se regăsesc de asemenea în alte directive referitoare la dreptul societăților, cum ar fi Directiva 2004/109, al cărei articol 17 alineatul (1) precizează că „[e]mitentul de acțiuni admise la tranzacționare pe o piață reglementată asigură tratamentul egal pentru toți deținătorii de

55 — Din Regulamentul (CE) nr. 2157/2001 al Consiliului din 8 octombrie 2001 privind statutul societății europene (SE) (JO L 294, p. 1, Ediție specială 06/vol. 4, p. 113), intrat în vigoare la 8 octombrie 2004, nu se deduce nimic în acest sens. Într-adevăr, regulamentul nu prevede în mod expres egalitatea de tratament între acționari, însă deschide statelor membre posibilitatea de a adopta dispoziții în vederea protejării acționarilor minoritari.

acțiuni care se află într-o situație identică”. La articolul 18 alineatul (1) din aceasta se precizează în continuare că „[e]mitentul de titluri de creanță admise la tranzacționare pe o piață reglementată asigură tratamentul egal pentru toți deținătorii de titluri de creanță de același rang în ceea ce privește drepturile de vot anexate acestor titluri”. Aceeași situație se regăsește și în Directiva 2007/36/CE⁵⁶ în legătură cu exercitarea anumitor drepturi ale acționarilor în cadrul societăților comerciale cotate la bursă, al cărui articol 4 menționează că „[s]ocietatea comercială asigură tratamentul egal pentru toți titularii de acțiuni care se află în situații similare în ceea ce privește participarea și exercitarea drepturilor de vot în cadrul adunării generale”.

— Argumente împotriva unei calificări drept principiu general de drept

Lipsa unui rang constituțional

83. Articolul 5 alineatul (1) din Directiva 2004/25 prevede de asemenea o obligație specifică în vederea protejării deținătorilor de valori mobiliare cu participații minoritare, pentru a asigura efectiv egalitatea de tratament a tuturor acționarilor atunci când a fost preluat controlul societăților respective. Această dispoziție, care este explicată în considerentul (9) al directivei menționate, prevede mai exact că este necesar ca persoana care a preluat controlul unei societăți să fie obligată să facă o ofertă care să propună tuturor deținătorilor de valori mobiliare din societatea respectivă achiziționarea tuturor participațiilor lor la un preț echitabil, în conformitate cu o definiție comună.

84. La o analiză mai atentă a dispozițiilor menționate mai sus, reiese în mod evident că acestea se limitează, în esență, să reglementeze situații foarte precise din dreptul societăților prin instituirea anumitor obligații în sarcina societății în vederea protejării tuturor acționarilor. Ele sunt, așadar, lipsite de caracterul general care este, prin definiție, inerent principiilor generale de drept.

85. În plus, astfel cum se dovedește prin raportare la Recomandarea 77/534, nu toate dispozițiile menționate produc efecte juridice obligatorii. Potrivit articolului 249 al cincilea paragraf CE, recomandările, la fel ca avizele, reprezintă acte ale instituțiilor comunitare fără un caracter juridic obligatoriu, care sunt relevante, eventual, ca instrumente de interpretare, dar care nu pot constitui temeiul unor

⁵⁶ — Directiva 2007/36/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 iulie 2007 privind exercitarea anumitor drepturi ale acționarilor în cadrul societăților comerciale cotate la bursă (JO L 184, p. 17).

drepturi sau al unor obligații ale particularilor⁵⁷. Caracterul facultativ al dispozițiilor acestui act instituțional se manifestă, în plus, prin faptul că posibilitatea acordată tuturor acționarilor unei societăți, al cărei control a fost transferat, de a-și ceda titlurile în condiții identice, prevăzută la a șaptesprezecea dispoziție complementară din Codul european de conduită, nu este calificată decât ca fiind „de dorit”. Acest aspect nu este în niciun caz suficient pentru a fundamenta la nivel comunitar o răscumpărare obligatorie a titlurilor acționarilor minoritari de către acționarii majoritari. Prin urmare, este întemeiată argumentația expusă de Comisie și de Bertelsmann, potrivit căreia Curtea trebuie să respingă posibilitatea ca justițiabilii să se prevaleze în mod direct de conținutul acestei recomandări în vederea invocării unor drepturi individuale.

86. Reglementările în discuție sunt caracterizate în mod evident de intenția legiuitorului comunitar de a împiedica diferențe de tratament arbitrar între acționari, care, cu alte cuvinte, nu se justifică în mod obiectiv. Cu toate acestea, ele nu permit în mod automat să se concluzioneze că există un principiu

57 — Caracterul facultativ al recomandărilor și al avizelor nu implică faptul că acestea sunt lipsite de orice relevanță în plan juridic (în acest sens, Ruffert, M., în Callies/Ruffert, op. cit., punctul 126, p. 2165). Potrivit jurisprudenței Curții, în pofida caracterului facultativ al recomandărilor și al faptului că acestea nu oferă justițiabilului niciun drept de care acesta să se poată prevala în fața instanțelor naționale, acestea din urmă trebuie totuși să țină seama de ele cu ocazia soluționării litigiilor cu care au fost sesizate. Acest aspect este valabil, de exemplu, în cazul interpretării dispozițiilor de drept naționale de punere în aplicare a dreptului comunitar sau în vederea completării dispozițiilor obligatorii din dreptul comunitar (a se vedea Hotărârea din 15 iunie 1976, Frecassetti, 113/75, Rec., p. 983, Hotărârea din 9 iunie 1977, Van Ameyde, 90/76, Rec., p. 1091, Hotărârea din 13 decembrie 1989, Grimaldi, C-322/88, Rec., p. 4407, punctul 9, și Hotărârea din 21 ianuarie 1993, Deutsche Shell, C-188/91, Rec., p. I-363, punctul 18).

general al egalității de tratament a acționarilor în sensul dreptului comunitar.

87. Astfel, după cum am arătat deja, principiile generale de drept se caracterizează, în primul rând, prin rangul lor constituțional în cadrul ordinii de drept comunitare. Principiile generale de drept concretizează, de regulă, concepte legale și valori fundamentale care sunt proprii unei ordini juridice. În plus, ele se deosebesc de reglementările specifice prin aceea că reclamă un anumit grad de validitate generală și nu se limitează la un anumit domeniu juridic⁵⁸.

88. Conceptul egalității de tratament a acționarilor reprezintă un laitmotiv în dreptul societăților din Comunitate și din statele membre ale acesteia și constituie, în mod evident, un ideal important în acest domeniu al dreptului⁵⁹. Până în prezent, acesta nu poate pretinde însă că ar fi dobândit rang constituțional în nicio ordine de drept. La fel ca în dreptul comunitar, codificarea sa se limitează la nivelul dreptului național la reglementări individuale din dreptul ordinar.

58 — Tridimas, T., op. cit. (nota de subsol 23), p. 1, ridică problema unei distincții între un principiu general de drept și o regulă specifică. În opinia sa, un prim criteriu de distincție este dat de aplicabilitatea generală a acestui principiu, prin „general” înțelegându-se că principiul trebuie să fie caracterizat de un anumit grad de abstractizare. Un alt criteriu este reprezentat de importanța care revine acestui principiu în cadrul unei ordini juridice.

59 — A se vedea de asemenea în acest sens Verse, D., *Der Gleichbehandlungsgrundsatz im Recht der Kapitalgesellschaften*, Tübingen, 2006, p. 2, care vorbește de un principiu central al dreptului societăților.

Lipsa unei opinii consolidate în doctrină

89. O analiză a doctrinei relevă, în plus, existența unor divergențe considerabile în legătură cu aprecierea naturii juridice exacte a conceptului de egalitate de tratament a acționarilor și cu poziția ocupată de acesta în cadrul sistemelor juridice ale statelor membre. În timp ce unii autori pleacă de la ideea unui „*principiu juridic* fundamental din dreptul societăților”⁶⁰, alții caracterizează conceptul de egalitate de tratament a acționarilor doar ca o „*idee de bază*”⁶¹ sau ca „*ideal simplificat de prevenire a unor diferențe de tratament arbitrar din partea organelor societății*”⁶². Unii autori văd în acesta chiar un „*corolar al principului general al echității*, al cărui fundament nu se regăsește în lege, ci în afara acesteia, în dreptul natural”⁶³.

90. Dincolo de încadrarea exactă, se constată existența unui consens în privința faptului că principiul egalității de tratament a acționarilor nu are nicio definiție precisă și că, de aceea, „se sustrage unei încadrări conceptuale și reprezintă doar un instrument flexibil pentru atingerea anumitor obiective”⁶⁴. Având în vedere neclaritatea care persistă în legătură cu acest principiu, în ceea ce privește

temeiurile sale, domeniul său de aplicare, conținutul său și consecințele juridice ale unei eventuale încălcări a acestuia, concluzia majoritară formulată în doctrină este aceea că, în vederea punerii în aplicare a acestui principiu, conținutul său trebuie să fie conturat de legiuitor și de jurisprudență⁶⁵.

91. În ceea ce privește existența unui asemenea principiu general de drept, nici rapoartele Winter I și Winter II⁶⁶ nu pot fi reținute drept indicii ale unei opinii consolidate în doctrină și în cadrul sistemelor juridice ale statelor membre.

92. De exemplu, din raportul Winter I reiese în mod evident că, înainte de adoptarea Directivei 2004/25, au existat între statele membre numeroase diferențe în ceea ce privește reglementarea ofertelor publice de cumpărare, consecința fiind că acestea nu puteau fi realizate cu aceleași șanse de succes, iar acționarii din statele membre nu dispuneau de posibilitățile corespunzătoare pentru a oferi spre vânzare acțiunile proprii. Având în vedere această situație de fapt, grupul a promovat o reglementare pentru facilitarea ofertelor publice de cumpărare⁶⁷. De asemenea, existau diferențe la fel de mari între dispozițiile naționale referitoare la

60 — În acest sens, Verse, D., op. cit. (nota de subsol 59), p. 557. Mehringer, C., *Der allgemeine kapitalmarktrechtliche Gleichbehandlungsgrundsatz*, Baden-Baden, 2007, p. 239, admite de asemenea existența unui principiu general al egalității de tratament în dreptul piețelor de capital, care acționează în beneficiul investitorilor.

61 — Grundmann, S., *Europäisches Gesellschaftsrecht*, Heidelberg, 2004, p. 145.

62 — De Cordt, Y., *L'égalité entre actionnaires*, Bruxelles, 2004, p. 937.

63 — A se vedea Hütte, A., *Der Gleichbehandlungsgrundsatz im deutschen und französischen Recht der Personengesellschaften*, Aachen, 2003, p. 180. În opinia lui Mehringer, C., op. cit. (nota de subsol 60), p. 241, principiul egalității de tratament în dreptul piețelor de capital își are originea, din punctul de vedere al teoriei dreptului, în ideea de echitate.

64 — De Cordt, Y., op. cit. (nota de subsol 62), p. 937.

65 — În acest sens, De Cordt, Y., op. cit. (nota de subsol 62), p. 937; Mehringer, C., op. cit. (nota de subsol 60), p. 18, menționează că principiile nu sunt norme și, prin urmare, nu sunt, în principiu, direct aplicabile. În opinia sa, trebuie să se invoce mereu o normă de drept susceptibilă să fie interpretată sau o noțiune, ca punct de plecare. Verse, D., op. cit. (nota de subsol 59), p. 96, se așteaptă ca, în viitor, Curtea să stabilească orientările generale, care să excedă o situație particulară, pentru concretizarea principiului egalității de tratament.

66 — Pot fi consultate pe site-ul Direcției Generale Piața Internă a Comisiei Europene (http://ec.europa.eu/internal_market/company/modern/index_de.htm).

67 — A se vedea raportul Winter I, capitolul I („Egalitatea condițiilor de concurență în domeniul ofertelor publice de cumpărare”), p. 19, 20.

contraprestația care urmează să fie plătită, respectivele diferențe fiind legate atât de cuantumul, cât și de natura contraprestațiilor care urmează a fi oferite⁶⁸. În vederea unei predictibilități suficiente a acestei contraprestații, care, în opinia grupului, este necesară pentru o funcționare eficientă a piețelor de capital în cadrul Uniunii Europene, acesta s-a pronunțat în mod expres pentru introducerea unor criterii armonizate la nivel comunitar.

93. În cazul în care ar fi existat un principiu general al egalității de tratament a acționarilor care să fi reglementat suficient de precis modalitățile unei oferte publice de cumpărare, astfel cum sugerează, de exemplu, Audiolux⁶⁹, nu ar mai fi fost necesară adoptarea unor reglementări armonizate la nivel comunitar în vederea surmontării divergențelor existente între legislațiile statelor membre. Aceste rapoarte relevă, dimpotrivă, necesitatea urgentă a unei reglementări la nivel comunitar.

Lipsa aplicabilității generale

94. În plus, aplicarea principiului egalității de tratament a acționarilor rămâne limitată la dreptul societăților din Comunitate și din statele membre ale acesteia, adică la un anumit domeniu juridic, având drept consecință faptul că este lipsit de aplicabilitate

generală. Prin urmare, nu este îndeplinit un alt criteriu care caracterizează, de regulă, principiile generale de drept⁷⁰.

95. Pe baza acestei constatări, se poate face o distincție clară între noțiunea de egalitate de tratament a acționarilor și principiile generale cu rang constituțional, recunoscute ca atare de Curte, cum ar fi principiul statului de drept, care este comun tuturor statelor membre ale Uniunii și pe care Uniunea se întemeiază, potrivit articolului 6 alineatul (1) UE, care este recunoscut în jurisprudența Curții și s-a reflectat în diferite aspecte la nivelul dreptului derivat, sub forma securității juridice, a dreptului de a fi ascultat și a protecției juridice efective.

96. În aceste condiții, atât lipsa unui rang constituțional, cât și lipsa aplicabilității generale a acestui concept pledează împotriva unei clasificări ca principiu general de drept comunitar.

Lipsa clarității în privința consecințelor juridice

97. Prin urmare, este în principiu inutil să se răspundă la întrebarea suplimentară referi-

68 — A se vedea raportul Winter I, capitolul II („Prețul echitabil în cadrul unei oferte obligatorii”), p. 49.

69 — A se vedea p. 33 și urm. din memoriul depus de Audiolux.

70 — A se vedea punctul 87 din prezentele concluzii.

toare la existența unui principiu general de drept care oferă protecție acționarilor minoritari ai unei societăți astfel încât aceștia să fie îndreptățiți, în cazul preluării controlului societății, să își cedeze titlurile în aceleași condiții precum toți ceilalți acționari.

98. Cu toate acestea, chiar și în situația în care Curtea, în mod contrar opiniei exprimate aici, ar admite existența unui principiu general al egalității de tratament a acționarilor, apreciem că ar exista serioase îndoieli cu privire la aspectul dacă un asemenea principiu general de drept ar putea fi suficient de precis pentru a produce consecința juridică urmărită de reclamantii din acțiunea principală. Astfel cum a explicat Comisia în mod întemeiat, un asemenea principiu general de drept ar fi mult prea precis pentru a mai putea fi considerat „general”.

Interdicția de eludare a voinței legiuitorului

99. Dispozițiile pe care instanța de trimitere le menționează în prima sa întrebare preliminară nu conțin nici măcar o reglementare care să prevadă în mod expres consecința juridică urmărită de reclamantii din acțiunea principală.

100. O excepție ar putea fi articolul 5 alineatul (1) din Directiva 2004/25, care reglementează oferta obligatorie ce trebuie realizată de o persoană fizică sau juridică care a preluat controlul unei societăți. Această dispoziție obligă statele membre să vegheze ca tuturor deținătorilor de valori mobiliare să li se prezinte o ofertă pentru toate participațiile lor, la un preț rezonabil. Această dispoziție concretizează într-o anumită măsură articolul 3 alineatul (1) litera (a) din aceeași directivă, în care este consacrat principiul general al egalității de tratament a tuturor deținătorilor de valori mobiliare la societatea în cauză. Această din urmă dispoziție prevede, în continuare, că ceilalți deținători de valori mobiliare trebuie să fie protejați atunci când o persoană preia controlul unei societăți.

101. Cu toate acestea, o aplicare directă a directivei în prezenta cauză nu este posibilă. În primul rând, faptele în cauză în acțiunea principală au avut loc anterior intrării în vigoare a directivei, respectiv înainte de expirarea termenului de transpunere, astfel încât, la data relevantă în litigiu, Marele Ducat al Luxemburgului nu era încă obligat să aplice directiva⁷¹. Această împrejurare are două consecințe. Pe de o parte, reclamantii din acțiunea principală nu pot invoca în mod direct dispoziția menționată. Pe de altă parte, trebuie avut în vedere că recunoașterea unui principiu general al egalității de tratament a acționarilor care să prevadă, în esență, aceeași consecință juridică precum articolul 5 alineatul (1) din Directiva 2004/25 ar implica în mod necesar un efect retroactiv al Direc-

71 — Din articolul 22 din Directiva 2004/25 rezultă astfel că această directivă a intrat în vigoare în a douăzecea zi după publicarea sa în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, adică la 22 mai 2004. În plus, articolul 21 alineatul (1) menționează că statele membre trebuie să pună în aplicare actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a se conforma directivei până la 20 mai 2006.

tivei 2004/25; or, aceasta nu ar corespunde în mod evident voinței legiuitorului comunitar, întrucât adoptarea unei reglementări speciale ar fi fost în acest caz inutilă.

102. Astfel, din cuprinsul considerentului (1) al Directivei 2004/25 reiese că, în vederea uniformizării în întreaga Comunitate, este necesar să se coordoneze anumite garanții pe care statele membre le impun, potrivit articolului 44 alineatul (2) litera (g) CE. Faptul că, în acest domeniu, legiuitorul comunitar a trebuit să intervină pentru a fixa obligații precise care să fie respectate de statele membre și pentru a stabili modalitățile în care trebuie să se manifeste egalitatea de tratament a acționarilor este o dovadă a faptului că nu a existat, nici anterior, nici ulterior intrării în vigoare a Directivei 2004/25, un principiu general al egalității de tratament a acționarilor care să își fie suficient sieși din punct de vedere juridic.

Respectarea echilibrului instituțional

103. În plus, prin recunoașterea de către Curte a unui principiu general al egalității de tratament a acționarilor care, datorită caracterului său precis din punct de vedere material, ar corespunde mai degrabă unei norme de drept, ar exista pericolul ignorării echilibrului instituțional prevăzut de Tratatul CE, mai ales pentru că prerogativele legislative ale Comunității sunt exercitate în comun de Consiliu și de Parlamentul European.

104. Echilibrul instituțional în cadrul Comunității nu se întemeiază pe principiul separației puterilor⁷² în sensul dreptului constituțional, ci mai degrabă pe un principiu al separației funcțiilor, în virtutea căruia funcțiile Comunității trebuie exercitate de acele instituții cărora tratatul le-a conferit cele mai adecvate mijloace în acest sens. Spre deosebire de principiul separației puterilor, care are ca scop, printre altele, asigurarea protecției individului printr-o temperare a puterii de stat, principiul separației de funcții urmărește o îndeplinire efectivă a obiectivelor comunitare⁷³.

72 — Separația puterilor este un principiu organizatoric fundamental al majorității constituțiilor democratice moderne și un element constitutiv al statului de drept, care își are originea în teoriile lui Thomas Locke (1632-1704), Charles de Montesquieu (1689-1755) și Immanuel Kant (1724-1804). În virtutea separației puterilor, puterea politică în stat este repartizată în diferite funcții. Controlul reciproc al puterilor vizează o temperare a puterii de stat. În mod tradițional, acestea sunt puterea legislativă, cea executivă și cea judecătorească. În acest sens, Montesquieu constată următoarele în lucrarea sa, apărută în 1748, „*De l'esprit des lois*” („Despre spiritul legilor”): „Nu există libertate când puterea legislativă și cea executivă sunt reunite în una și aceeași persoană sau corp de magistrați; pentru că ar exista temerea că același monarh sau același senat pot emite legi tiranice pe care le pot aplica apoi în practică tiranic. Nu există libertate nici atunci când puterea jurisdicțională nu este separată de puterea legislativă și de cea executivă. Dacă aceasta ar fi cuplată cu puterea legislativă, puterea asupra vieții și libertății cetățenilor ar fi arbitrară, deoarece judecătorul ar fi legiuitor. Dacă aceasta ar fi cuplată cu puterea executivă, judecătorul ar avea forța unui opresor. Totul ar fi pierdut dacă același om sau aceeași entitate, fie a nobililor, fie a poporului, ar exercita aceste trei puteri: cea de a adopta legi, cea de a executa rezoluțiile publice și cea de a judeca delictele sau diferențele între particulari” [traducere liberă].

73 — În acest sens, Schweitzer, M./Hummer, W./Obwexer, W., op. cit. (nota de subsol 25), p. 178, punctul 653; Sariyannidou, E., op. cit. (nota de subsol 15), p. 122, vorbește de asemenea despre o „separație de funcții”. În opinia lui Oppermann, T., op. cit. (nota de subsol 27), articolul 5, punctul 5, p. 80, în Comunitatea Europeană, separația puterilor statale între ramura legislativă, cea executivă și cea judecătorească a permis un echilibru instituțional specific între diferitele instituții comunitare. Repartizarea sarcinilor, în special între Parlamentul European, Consiliu și Comisie, este diferită față de cea existentă la nivel național. Chiar și în Comunitatea Europeană există un control reciproc și un echilibru al puterilor („*checks and balances*”). Echilibrul instituțional este o reflectare a unui principiu fundamental al statului de drept. El impune ca fiecare instituție să își exercite prerogativele cu respectarea prerogativelor celorlalte instituții și ca încălcările acestuia să poată fi sancționate prin controlul exercitat de Curte.

105. Ținând cont de aceste considerații, Curtea a instituit, încă din 1958, în cuprinsul hotărârilor sale din cauzele Meroni/Înalta Autoritate⁷⁴ și apoi într-o jurisprudență constantă, noțiunea „echilibru instituțional” pe baza unui ansamblu de principii organizatorice și de abilitări prevăzute în tratatele fundamentale ale Comunităților Europene, în special în Tratatul CE, și i-a conferit acestei noțiuni rolul unui principiu normativ susceptibil să fie invocat în justiție⁷⁵.

106. Astfel cum a reținut Curtea în Hotărârea Parlamentul European/Consiliul⁷⁶, tratatul a instituit un sistem de repartizare a competențelor între diferitele instituții ale Comunității care atribuie fiecareia dintre acestea propria sa misiune în structura instituțională a Comunității și pentru realizarea sarcinilor care i-au fost conferite acesteia. Respectarea echilibrului instituțional impune ca fiecare instituție să își exercite competențele cu respectarea competențelor celorlalte instituții. Aceasta impune de asemenea ca anumite încălcări să poată fi sancționate. Curtea a mai reținut în aceeași hotărâre că îi revine sarcina, în virtutea tratatelor, de a veghea la respectarea legii în interpretarea și aplicarea acestora. Ea trebuie, așadar, să poată asigura menținerea echilibrului instituțional și, în consecință, controlul jurisdicțional al respectării prerogativelor instituțiilor comunitare⁷⁷.

107. În calitatea sa de instituție comunitară în sensul articolului 7 alineatul (1) CE, Curtea este de asemenea parte integrantă a echilibrului instituțional. Această constatare implică faptul că, în calitatea sa de organ jurisdicțional al Comunității care este chemat, potrivit articolului 220 primul paragraf CE, să asigure, în cadrul competențelor ce îi revin, respectarea legii în interpretarea și aplicarea tratatului, Curtea respectă competențele legislative ale Consiliului și ale Parlamentului European⁷⁸. Aceasta presupune în mod necesar că, pe de o parte, Curtea îi încredințează legiuitorului comunitar sarcina de a legifera care i-a fost conferită acestuia prin tratat în domeniul dreptului societăților și că, pe de altă parte, instanța comunitară își manifestă reținerea necesară în cadrul dezvoltării unor principii generale de drept comunitar care ar putea eventual să contravină obiectivelor stabilite de legiuitor. Curtea poate să apeleze la principiile generale de drept pentru a identifica soluții adecvate ale problemelor de interpretare care îi sunt deduse judecării, ținând seama de obiectivele tratatului. Ea nu poate însă să se substituie legiuitorului comunitar dacă o lacună legislativă poate fi acoperită de acesta din urmă⁷⁹.

74 — Hotărârile din 13 iunie 1958 (9/56, Rec., p. 11, și 10/56, Rec., p. 53).

75 — A se vedea Hotărârea din 17 decembrie 1970, Köster (25/70, Rec., p. 1161, punctul 9), și Hotărârea Parlamentul European/Consiliul (citată la nota de subsol 45, punctul 21).

76 — Hotărârea din 22 mai 1990, Parlamentul European/Consiliul (C-70/88, Rec., p. I-2041, punctele 21 și 22).

77 — Hotărârea Parlamentul European/Consiliul (citată la nota de subsol 76, punctul 23).

78 — Sariyiannidou, E., op. cit. (nota de subsol 15), p. 137, consideră că articolul 220 CE îi conferă în definitiv Curții competența de a decide ce este „dreptul”, fără ca prerogativele sale în acest sens să fie clar delimitate. Cu ocazia dezvoltării principiilor generale de drept, Curtea a făcut uz în mod extensiv de competențele sale pe linia dezvoltării dreptului. Autoarea își exprimă temerea că aceasta ar putea estompa liniile de demarcație dintre activitatea judiciară și cea politică.

79 — În acest sens, Louis, J.-V., *L'ordre juridique communautaire*, ediția a șasea, Bruxelles/Luxemburg, 1993, p. 119, 120. În opinia autorului, Curtea nu poate profita de lacunele existente în dreptul comunitar pentru a se substitui legiuitorului comunitar. Dimpotrivă, ea trebuie să dea dovadă de reținerea necesară („judicial self-restraint”).

108. Procesul legislativ se desfășoară, de regulă, printr-o ponderare a diferitelor interese politice și sociale, reprezentate de instituțiile și de organismele participante la acest proces. Acestea posedă, pe lângă legitimarea democratică corespunzătoare, expertiza necesară pentru a se achita de responsabilitățile politice care le-au fost conferite. În acest context, trebuie menționat că instanțele comunitare au recunoscut în mod expres în cadrul jurisprudenței lor prerogativele de ponderare și decizionale ale legiuitorului comunitar în anumite domenii de drept⁸⁰.

109. Trebuie acordată atenție, în plus, îndoielilor exprimate de guvernul irlandez⁸¹. Trebuie să subscriem la argumentele acestuia prin care se recomandă prudență, ținând cont de complexitatea dreptului societăților și de diversitatea reglementărilor din statele membre care sunt adesea legate de situația economică din acel stat membru. Acesta arată în mod întemeiat că o modificare a dreptului societăților, fie pe cale legislativă, fie în cadrul

procesului jurisdicțional, ar trebui analizată în mod temeinic. Legiuitorul comunitar se află, în acest context, în cea mai adecvată situație pentru a putea armoniza pozițiile fiecărui stat membru. În cazul în care Curtea ar recunoaște un principiu general al egalității de tratament a acționarilor, precum cel solicitat de reclamantii din acțiunea principală, consecințele ar fi imprevizibile.

110. În final, în ceea ce privește funcția de completare a lacunelor⁸² care revine principiilor generale de drept, trebuie avut în vedere că recurgerea la acestea în domenii caracterizate de o densitate ridicată de reglementare, cum este cazul dreptului societăților, nu este la fel de necesară ca în domeniile reglementate mai puțin strict.

80 — A se vedea Hotărârea Tribunalului din 6 octombrie 2005, Sumitomo Chemical și Sumika Fine Chemicals/Comisia (T-22/02 și T-23/02, Rec., p. II-4065, punctul 82 și urm.). Cu această ocazie, Tribunalul a recunoscut competența legiuitorului comunitar de a stabili termenele de prescripție. În opinia Tribunalului, stabilirea întinderii prescripției rezultă dintr-o ponderare a cerințelor de securitate juridică și a celor privind legalitatea, în funcție de circumstanțele istorice și sociale care predomină la un moment dat într-o societate. Din aceste motive, competența în acest sens revine doar legiuitorului. A se vedea Hotărârea din 31 mai 2001, D și Suedia/Consiliul (C-122/99 și C-125/99 P, Rec., p. I-4319, punctul 37 și urm.). Cu această ocazie, Curtea a reținut că instanța comunitară nu poate interpreta Statutul funcționarilor Comunității Europene în așa fel încât să asimileze căsătoriei situații legale diferite de aceasta, precum cea a parteneriatului înregistrat. Doar legiuitorul este cel care poate eventual să adopte măsuri care pot influența această situație, de exemplu, prin modificarea statutului. A se vedea de asemenea Hotărârea din 24 septembrie 2001, Falck și Acciaierie di Bolzano/Comisia (C-74/00 P și C-75/00 P, Rec., p. I-7869, punctul 139), Hotărârea din 2 octombrie 2003, International Power (fostă National Power) și alții/NALOO (C-172/01 P, C-175/01 P, C-176/01 P și C-180/01 P, Rec., p. I-11421, punctul 106), și Hotărârea Curții din 7 ianuarie 2004, K. B. (C-117/01, Rec., p. I-541, punctul 28).

81 — A se vedea punctele 39-45 din observațiile guvernului irlandez.

Cerințe legate de securitatea juridică

111. Instanțele ar trebui să dea dovadă de reținere de asemenea din motive privind

82 — A se vedea punctul 68 din prezentele concluzii.

protecția încrederii legitime și securitatea juridică. Principiile protecției încrederii legitime și securității juridice fac parte din ordinea juridică comunitară. Or, acestea trebuie să fie respectate atât de instituțiile comunitare, cât și de statele membre în exercitarea competențelor care le sunt conferite prin directivele comunitare⁸³.

112. Principiul securității juridice are rolul de a garanta previzibilitatea situațiilor și a relațiilor juridice aflate sub incidența dreptului comunitar⁸⁴. Or, recunoașterea unui principiu general al egalității de tratament a acționarilor ar ridica multe semne de întrebare legate de domeniul său de aplicare precis, din punct de vedere material, personal și temporal. Curtea ar trebui să stabilească condițiile care trebuie îndeplinite în cazul concret pentru ca acest principiu general de drept să fie aplicat.

113. Ar fi de asemenea dificil să se stabilească data exactă de la care acest principiu general de drept ar trebui să se aplice în dreptul comunitar. Astfel cum s-a menționat deja, recunoașterea unui asemenea principiu ar determina o aplicare retroactivă a articolului 5 alineatul (1) din Directiva 2004/25, ceea ce, ținând seama de decizia fără echivoc a legiuitorului privind data exactă a intrării în vigoare a acestei reglementări, ar constitui o încălcare a principiului neretroactivității. Principiul securității juridice se opune, în

general, ca aplicarea în timp a unui act comunitar să aibă un punct de plecare stabilit la o dată anterioară publicării sale. Situația poate fi diferită, în mod excepțional, atunci când acest lucru este impus de un scop de interes general și când încrederea legitimă a persoanelor interesate este respectată în mod corespunzător⁸⁵. Or, în speță nu rezultă motivele pentru care o încălcare a principiului neretroactivității ar fi justificată de interesul general.

c) Concluzie

114. Având în vedere considerațiile care precedă, concluzionăm că în dreptul comunitar nu există un principiu general al egalității acționarilor care să protejeze acționarii minoritari în cazul preluării controlului de către o altă societate, astfel încât aceștia să fie îndreptățiți să își cedeze titlurile în condiții identice cu cele ale tuturor celorlalți acționari.

115. Având în vedere această concluzie, considerăm că nu este necesară o analiză a Hotărârii Mangold. Transpunerea acestei jurisprudențe în speță este condiționată de

83 — Hotărârea din 26 aprilie 2005, „Goed Wonen” (C-376/02, Rec., p. I-3445, punctul 32).

84 — Hotărârea Curții din 15 februarie 1996, Duff și alții (C-63/93, Rec., p. I-569, punctul 20), și Hotărârea Tribunalului din 31 ianuarie 2002, Hult/Comisia (T-206/00, RecFP, p. I-A-19 și II-81, punctul 38).

85 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 11 iulie 1991, Crispoltoni (C-368/89, Rec., p. I-3695, punctul 17), Hotărârea din 29 aprilie 2004, Gemeente Leusden și Holin Groep (C-487/01 și C-7/02, Rec., p. I-5337, punctul 59), și Hotărârea „Goed Wonen” (citată la nota de subsol 83, punctul 33); a se vedea de asemenea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea National & Provincial Building Society împotriva Regatului Unit din 23 octombrie 1997, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-VII, § 80.

identificarea neechivocă a unui principiu general de drept comunitar, care să permită o aplicare a acestui principiu general de drept încă înainte de intrarea în vigoare a unei reglementări specifice de drept derivat care are, în esență, același conținut normativ. În acest sens, Curtea a reținut în Hotărârea Mangold că Directiva 2000/78 CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (JO L 303, p. 16, Ediție specială 05/vol. 6, p. 7) nu consacră ea însăși principiul egalității de tratament în materie de încadrare în muncă și de ocupare a forței de muncă, acesta constituind un principiu general al dreptului comunitar. Curtea și-a întemeiat această concluzie pe constatarea că interdicția discriminării pe motive de vârstă își are originea în diverse instrumente internaționale și în tradițiile constituționale comune statelor membre⁸⁶. Astfel cum s-a reținut deja, această condiție nu este îndeplinită însă în speță.

2. Cu privire la a doua întrebare

116. Prin urmare, nu mai este, în principiu, necesar să se răspundă la a doua întrebare preliminară. Considerațiile care urmează sunt relevante doar pentru cazul în care Curtea, contrar opiniei exprimate aici, ar răspunde afirmativ la prima întrebare preliminară.

117. Pentru început, trebuie reținut că dispozițiile pe care instanța de trimitere le menționează în prima sa întrebare preliminară nu impun obligații decât în sarcina emitenților de acțiuni și a societății, și nu a acționarilor în raporturile dintre aceștia.

118. În timp ce articolele 17 și 18 din Directiva 2004/109 definesc obligații în sarcina emitenților de acțiuni, articolul 4 din Directiva 2007/36 impune o obligație a egalității de tratament în sarcina societății. În schimb, articolul 42 din Directiva 77/91 nu stabilește pe cine trebuie să vizeze dispozițiile statelor membre adoptate în vederea transpunerii acestei directive și cine trebuie să asigure egalitatea de tratament a acționarilor⁸⁷. Cu toate acestea, toate dispozițiile directivei menționate privesc acte ale societății însăși, precum constituirea unei societăți pe acțiuni, menținerea, majorarea și reducerea capitalului acesteia sau retragerea obligatorie de acțiuni. În măsura în care se prevede luarea deciziilor în cadrul adunării generale, de exemplu, în cazul unei majorări de capital potrivit articolului 25 alineatul (1) din Directiva 77/91, aceste decizii trebuie să fie adoptate cu respectarea principiului egalității de tratament. De aici se poate deduce că respectarea principiului egalității de tratament este obligatorie pentru societate, nu însă și pentru acționarii înșiși.

86 — Hotărâre citată la nota de subsol 8, punctele 74 și 75.

87 — Ne-am referit deja la conținutul normativ extrem de vag al articolului 42 din Directiva 77/91 în Concluziile noastre prezentate la 4 septembrie 2008 în cauza Comisia/Spania (Hotărârea din 18 decembrie 2008, C-338/06, Rep., p. I-10139), punctul 60.

119. Această constatare corespunde de asemenea opiniei majoritare exprimate în doctrină. Potrivit acesteia, societatea este singura destinatară directă a principiului egalității de tratament în dreptul societăților⁸⁸. În schimb, în ceea ce privește raporturile dintre acționari, există cel mult o obligație de loialitate⁸⁹, care obligă acționarul să ia în considerare interesele coacționarilor atunci când își exercită drepturile care îi revin în cadrul societății. Nu se pot desprinde însă alte obligații ale acționarului față de coacționarii săi.

120. Un alt argument împotriva posibilității reclamanților din acțiunea principală de a se prevala în mod direct de un principiu general al egalității de tratament a acționarilor este acela că principiile generale de drept produc, de regulă, efecte obligatorii doar pentru instituțiile Comunității și pentru statele membre, precum și pentru subdiviziunile acestora, nu și pentru particulari în ceea ce privește raporturile dintre ei⁹⁰. Aceasta se explică atât prin originea, cât și prin obiectivul principiilor generale de drept, care constă în a proteja individul împotriva unor intervenții ilicite ale autorităților în legătură cu drepturile sale fundamentale⁹¹.

121. Pe de altă parte, nu se poate neglija faptul că dreptul comunitar generează, în anumite cazuri, drepturi subiective și în raporturile dintre persoanele private. Acest lucru este valabil, de exemplu, în cazul dispozițiilor

dreptului derivat⁹². Cu toate acestea, normele respective stabilesc, de regulă, obligații în sarcina particularilor abia după transpunerea lor în dreptul național sau în cadrul unei interpretări conforme cu directivele, întrucât directivele nu produc ca atare efecte orizontale⁹³. Pe de altă parte, se admite în jurisprudență că anumite dispoziții ale dreptului primar, cum ar fi interdicțiile de discriminare prevăzute la articolele 12 CE, 39 CE, 49 CE și 141 CE, pot produce un efect orizontal⁹⁴.

122. Hotărârea Mangold nu poate să fie invocată, în orice caz, în favoarea posibilității de a se prevala în mod direct de principiile generale în cadrul raporturilor dintre persoane private, deoarece Curtea nu a stabilit, în cadrul acelei hotărâri, dacă interdicția discriminării pe motive de vârstă

92 — A se vedea, de exemplu, Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică (JO L 180, p. 22, Ediție specială, 20/vol. 1, p. 19), Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (JO L 303, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 7) și Directiva 95/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (JO L 281, p. 31, Ediție specială, 13/vol. 17, p. 10).

93 — Curtea a declarat, într-o jurisprudență constantă, că principiul securității juridice se opune posibilității ca, prin intermediul directivei, să se instituie obligații în sarcina particularilor. O directivă ca atare nu poate fi, așadar, invocată de particulari (a se vedea Hotărârea din 26 februarie 1986, Marshall, 152/84, Rec., p. 723, punctul 48, Hotărârea din 14 iulie 1994, Faccini Dori, C-91/92, Rec., p. I-3325, punctul 20, și Hotărârea din 7 ianuarie 2004, Wells, C-201/02, Rec., p. I-723, punctul 56).

94 — A se vedea, de exemplu, articolul 141 CE în ceea ce privește principiul egalității de remunerare între lucrătorii de sex masculin și cei de sex feminin pentru aceeași muncă sau pentru o muncă de aceeași valoare. Curtea a precizat în jurisprudența sa că interdicția discriminării pe motive de cetățenie, enunțată la articolele 12 CE, 39 CE și 49 CE, se aplică și în raporturile dintre persoane private (a se vedea Hotărârea din 12 decembrie 1974, Walrave și Koch, 36/74, Rec., p. 1405, Hotărârea din 8 aprilie 1976, Defrenne, 43/75, Rec., p. 455, Hotărârea Bosman, citată la nota de subsol 47, și Hotărârea din 6 iunie 2000, Angonese, C-281/98, Rec., p. I-4139, punctul 36).

88 — Hütte, A., op. cit. (nota de subsol 63), p. 71, 82; De Cordt, Y., op. cit. (nota de subsol 62), p. 255, 259; Verse, D., op. cit. (nota de subsol 59), p. 562; Hüffer, U., *Kommentar zum Aktiengesetz*, ediția a cincea, München, 2002, articolul 53a, punctul 4, p. 250.

89 — Hütte, A., op. cit. (nota de subsol 63), p. 72.

90 — În acest sens, Tridimas, T., op. cit. (nota de subsol 23), p. 36, 44.

91 — *Ibidem*, p. 47.

produce și efecte orizontale⁹⁵. Independent de faptul că procedura care a stat la baza acelei cauze a avut ca obiect un litigiu de natură civilă, Curtea a trebuit, în esență, să stabilească în cadrul unei proceduri preliminare dacă dreptul comunitar se opune unei reglementări naționale care autorizează angajatorii să încheie, fără restricții, contracte de muncă pe durată limitată în cazul în care angajații au împlinit vârsta de 52 de ani. Așadar, în acea cauză, principala problemă era, în primul rând, legată de compatibilitatea dreptului național cu cerințe impuse de dreptul comunitar.

Având în vedere că, în speță, s-a considerat că nu există un principiu general al egalității de tratament a acționarilor și că ne-am exprimat deja poziția, în cadrul primei și al celei de a doua întrebări, cu privire la aspectele juridice care au stat la baza acestora, considerăm că nu se mai impune un răspuns la a treia întrebare.

123. Având în vedere considerațiile de mai sus, trebuie să se răspundă la a doua întrebare preliminară în sensul că un principiu general al egalității de tratament a acționarilor, în măsura în care un asemenea principiu poate exista în dreptul comunitar, se poate aplica doar raporturilor dintre o societate și acționarii acesteia.

C — Concluzii

3. Cu privire la a treia întrebare

124. A treia întrebare preliminară este adresată doar în eventualitatea unui răspuns afirmativ la ambele întrebări precedente.

125. Pentru a rezuma, primul argument care pledează împotriva admiterii unui asemenea principiu general de drept este faptul că egalitatea de tratament a acționarilor nu are un rang constituțional nici în ordinea juridică comunitară, nici în sistemele juridice ale statelor membre⁹⁶. În plus, s-a constatat, în cadrul analizei, că în doctrină nu există o opinie consolidată în legătură cu existența unui asemenea principiu general de drept⁹⁷. Având în vedere că este limitat la materia

95 — În acest sens, a se vedea Preis, U., „Verbot der Altersdiskriminierung als Gemeinschaftsgrundrecht”, *Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht*, nr. 8, 2006, p. 402.

96 — A se vedea punctele 87 și 88 din prezentele concluzii.

97 — A se vedea punctele 89-93 din prezentele concluzii.

specifică a dreptului societăților, acest principiu nici nu are, de altfel, aplicabilitatea generală, în cadrul unei ordini juridice, care este caracteristică principiilor generale de drept⁹⁸.

cea ce ar aduce atingere cerințelor legate de securitatea juridică¹⁰¹.

126. Pe de altă parte, chiar și în ipoteza în care Curtea ar admite, contrar opiniei noastre, existența unui asemenea principiu general de drept, ar exista îndoieli dacă acesta ar putea produce o consecință juridică atât de precisă încât să dea naștere unui drept de răscumpărare obligatorie al acționarilor minoritari⁹⁹. Având în vedere separația de funcții între instituțiile Comunității, existentă în dreptul instituțional comunitar, revine doar legiuitorului comunitar rolul de a stabili o asemenea consecință juridică; acesta ar trebui să stabilească în mod exact cerințele juridice, eventual prin adoptarea în acest sens a unei norme de drept¹⁰⁰. Recunoașterea pe cale judiciară a unui drept de răscumpărare obligatorie al acționarilor minoritari sub forma unui principiu general de drept ar contraveni voinței legiuitorului comunitar. Aceasta ar echivala cu aplicarea retroactivă a Directivei 2004/25,

127. În urma examinării care precedă, concluzionăm că nu există niciun principiu general al egalității de tratament a acționarilor ca expresie specifică a principiului general al egalității, care să protejeze acționarii minoritari în cazul preluării controlului de către o altă societate, astfel încât aceștia să fie îndreptățiți să își cedeze titlurile în condiții identice cu cele ale tuturor celorlalți acționari.

128. Indiferent de încadrarea juridică a egalității de tratament a acționarilor, trebuie să se constate că aceasta nu poate da naștere la drepturi și obligații decât în raporturile dintre societate și acționari, nu și în raporturile dintre acționari¹⁰².

98 — A se vedea punctul 94 din prezentele concluzii.

99 — A se vedea punctul 98 din prezentele concluzii.

100 — A se vedea punctele 103-109 din prezentele concluzii.

101 — A se vedea punctele 111 și 112 din prezentele concluzii.

102 — A se vedea punctele 117-123 din prezentele concluzii.

VII — Concluzie

129. Având în vedere considerațiile care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebările adresate de Cour de cassation după cum urmează:

- „1) În dreptul comunitar nu există un principiu general de drept care să impună egalitatea de tratament a acționarilor și care să protejeze acționarii minoritari ai unei societăți, astfel încât aceștia să aibă dreptul să își cedeze participațiile în condiții identice cu cele ale tuturor celorlalți acționari.
- 2) Un principiu general al egalității de tratament a acționarilor ar putea să se aplice cel mult doar în raporturile dintre o societate și acționarii acesteia.”